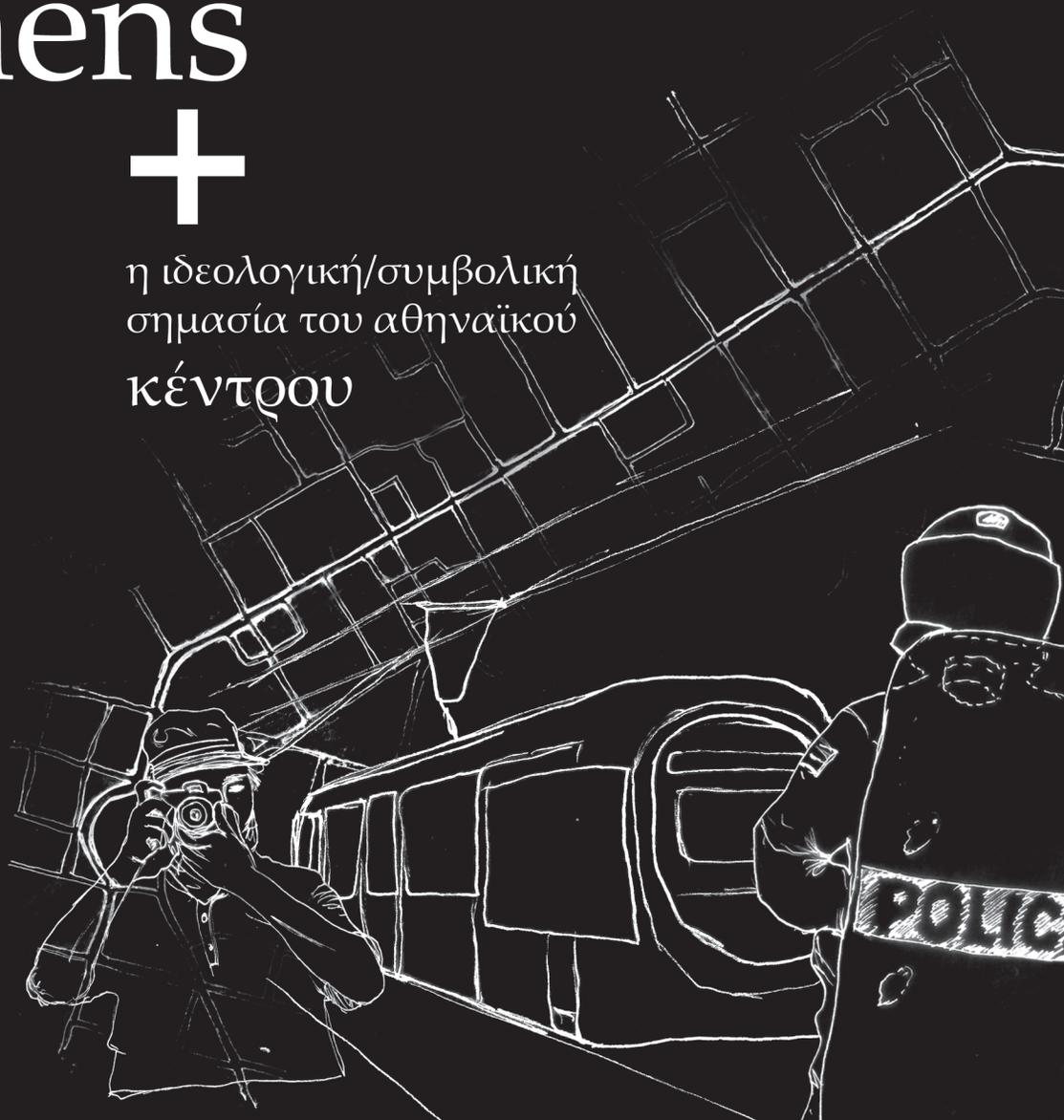

ο αρχιτεκτονικός διαγωνισμός

re-think athens

η ιδεολογική/συμβολική
σημασία του αθηναϊκού
κέντρου

Η μπροσούρα αυτή αποτελεί την εισήγηση της εκδήλωσης που έγινε τη Δευτέρα 25/6/12 στο πολυτεχνείο, από το αυτοδιαχειριζόμενο στέκι αρχιτεκτονικής, με θέμα: **Ο αρχιτεκτονικός διαγωνισμός re-think athens και η ιδεολογική/συμβολική σημασία του αθηναϊκού κέντρου.**

Είναι ένα μέρος από αυτά που κάνουμε, συλλογικά και ισότιμα, απέναντι σε ένα κόσμο που αρνούμαστε, που στεκόμαστε εναντία στις αρχές του, την ηθική του και όσα αυτός γεννάει. Το αυτοδιαχειριζόμενο στέκι αρχιτεκτονικής είναι ένας χώρος που από καιρό τελεί υπό κατάληψη. Πέρα από τα ντουβάρια, το στέκι είναι μια σχέση που συνεχίζεται εδώ και χρόνια και αποτελεί ένα μικρό -αλλά χρήσιμο- δυναμικό άρνησης και δημιουργίας στη σχολή. Παραμένει ζωντανή μεταφέροντας τη μνήμη όσων γίνονται στο ίδρυμα -από μια ανταγωνιστική ματιά- από τους παλιούς στους μικρότερους και κόντρα στο πανεπιστήμιο που συνεχίζει να παρακμάζει -μαζί με τα μαυλά και τα σώματά μας- αποτελεί το δικό μας καθημερινό αντισχολείο.

Η μπροσούρα αυτή τυπώθηκε και μοιράστηκε σε 1300 αντίτυπα.

stekiar@yahoo.gr

**ο αρχιτεκτονικός
διαγωνισμός
re-think athens**

+

**η ιδεολογική/συμβολική
σημασία του αθηναϊκού
κέντρου**

>> εισαγωγή

Η μπροσούρα αυτή καθώς και η εκδήλωση που τη συνοδεύει, είναι κομμάτι μιας συνεχούς έρευνας και συζήτησης πάνω στις αλλαγές που συμβαίνουν στο ευρύτερο κέντρο της Αθήνας, μέσα από επίσημες ή (κυρίως) ανεπίσημες διαδικασίες, συσχετιζόμενες πάντα με το τι συμβαίνει αντίστοιχα σε αυτό που ονομάζουμε αθηναϊκή περιφέρεια. Τον περσινό Ιούνιο (2011), ένα χρόνο δηλαδή πριν από το συγκεκριμένο έντυπο, είχαμε οργανώσει μία εκδήλωση με τίτλο «Επιστημονικές απαντήσεις για το κέντρο της Αθήνας;», με αφορμή το ερευνητικό πρόγραμμα του ΕΜΠ «Μεταλλασσόμενοι χαρακτήρες και πολιτικές στα κέντρα πόλης Αθήνας και Πειραιά», που έτρεχε τότε, σε συνεργασία με το ΥΠΕΚΑ, με επικεφαλής τον Π. Τουρνικιώτη και βοηθούς τον Κ. Μωραΐτη και την Ε. Χανιώτου, όλοι καθηγητές στη σχολή μας. Στο εν λόγω ερευνητικό συμμετείχε -δηλαδή έκανε τη χοντρή δουλειά- και μια 10μελής ομάδα αρχιτεκτόνων, αποφοίτων του ΕΜΠ και σπουδαστών του μεταπτυχιακού.

Όπως δήλωνε ο τίτλος της τότε μπροσούρας, και όπως συνεχίζουμε να πιστεύουμε, είναι από άποπο έως εχθρικό να υποστηρίζει κανείς ότι μπορεί να δώσει απαντήσεις στα προβλήματα του κέντρου, νομιμοποιημένες με τα γνωστά "επιστημονικά κριτήρια", δηλαδή αντικειμενικές. Κι αυτό γιατί καταρχάς, οι απαντήσεις εξαρτώνται από τις προβληματικές, από τα ερωτήματα. Και τα ερωτήματα με τη σειρά τους έχουν πάντα από πίσω τους, ένα "ποιος", ένα "από ποια θέση;" και ένα "για ποιο σκοπό;", όλα καθοριστικά για τη φύση τους και αλληλένδετα. Αντίστοιχα, η φύτευση, η πεζοδρόμηση, η σκίαση, η αλλαγή χρήσης, η ανακαίνιση, οι κυκλοφοριακές ρυθμίσεις, και άλλα τόσα αρχιτεκτονικά εργαλεία δεν μπορούν να κριθούν σαν παρεμβάσεις με όρους εγγενούς καλού/κακού ή σωστού/λάθους. Αυτό που διαμορφώνει την τελική υλική τους έκφραση είναι τα συμφραζόμενά τους, το ιστορικό, κοινωνικό, χωρικό περιβάλλον στο οποίο τοποθετούνται και βέβαια τα υποκείμενα που τα προτείνουν και τα εφαρμόζουν. Ένας αρχιτέκτονας ή ένας δήμαρχος δε θα αναγνώσει τα ίδια προβλήματα σε μια γειτονιά με αυτά που θα αντιληφθεί ένας ενοικιαστής ή ένας εργαζόμενος στο μαγαζί του ισογείου ή ο ιδιοκτήτης του τελευταίου και σίγουρα δε θα καταλήξει στις ίδιες απαντήσεις και στους τρόπους με τους οποίους θα εφαρμοστούν. Δεν υπάρχουν λοιπόν αντικειμενικά προβλήματα, ούτε και επιστημονικές απαντήσεις, πόσο μάλλον στο δημόσιο χώρο όπου τα συμφέροντα είναι εντελώς διαφορετικά και πολλά από αυτά βίαια αντικρουόμενα.

Είναι γνωστό πως, η αλλαγή στις χρήσεις γης μιας περιοχής, όπως έγινε για παράδειγμα το '90 του Ψυρρή και πιο πρόσφατα στο Γκάζι, μπορεί να απέδωσε τουλάχιστον για κάποια χρόνια, από πλευράς καπιταλιστικής κερδοφορίας στον τομέα της διασκέδασης, αλλά δημιούργησε προβλήματα ή για να είμαστε πιο ρεαλιστές, έδωσε τη χαριστική βολή σε άλλους τομείς, λιγότερο κερδοφόρους εκείνη την περίοδο, όπως η κατοικία χαμηλών στρωμάτων και η μικροβιοτεχνία (πχ. τα δερματάδικα της περιοχής). Και όταν μιλάμε για τομείς, μην ξεχνιόμαστε, μιλάμε για ιστορία, ανθρώπους και καθημερινότητες, μαζί με όλο τον πλούτο που μεταφέρουν και παράγουν, όχι απλά για αρχιτεκτονικές ταμπέλες χρήσεων. Είναι λοιπόν πρακτικά άχρηστο (αλλά ιδεολογικά χρήσιμο για κάποιους) να υποστηρίζεται ότι ένα είδος αρχιτεκτονικής παρέμβασης είναι από μόνο του «για το καλό» (άσχετα με την πραγματικότητα στην οποία θα εφαρμοστεί), αλλά γίνεται όπως είπαμε και εχθρικό απέναντι σε όλους αυτούς που θα το υποστούν επιβαλλόμενο στις ζωές τους.

Με τον ίδιο τρόπο μπορούμε να εξετάσουμε και την «αγία» πεζοδρόμηση, η οποία συνήθως έρχεται μαζί με άλλα αυτονόητα συνοδευτικά όπως φύτευση, μικροκλίμα, αισθητική αναβάθμιση, βιώσιμη κινητικότητα, ευρωπαϊκός αέρας κτλ. Η πεζοδρόμηση λοιπόν μπορεί να έχει σαν παρελκόμενα κάποια από τα παραπάνω (μπορεί και όχι) ειδικά όμως αποσπασματικά και από τη σκοπιά αυτών που σχεδιάζουν. Τι θα συμβεί με τους ανεπιθύμητους, με την άνοδο των αξιών γης, με όσους κινούνται με αυτοκίνητο ή μένουν κοντά σε αυτό το σημείο, με την κυκλοφορία στους γύρω δρόμους ή το μποτιλιάρισμα στις κοντινές περιοχές; Αλλά ας μην προτρέχουμε.

Μέσα σε αυτό το κλίμα προβληματισμού, προέκυψαν και άλλα ερωτήματα σε εκείνη την πρώτη εκδήλωση. Αν δεχτούμε ότι δεν υπάρχουν επιστημονικές απαντήσεις για το κέντρο της Αθήνας, τότε είναι επόμενο να αναρωτηθούμε το τι σημαίνει να δουλεύει κανείς σε ένα ερευνητικό του ΕΜΠ για το συγκεκριμένο θέμα, σαν υπάλληλος δηλαδή, με εργοδότη το κράτος, σε μία συνθήκη μάλιστα που το τελευταίο έχει δείξει ξεκάθαρα τις βίαιες προθέσεις του απέναντι στους από κάτω, υπηκόους του και μη. Τι σημαίνει να μελετάς, να σχεδιάζεις και να προτείνεις "λύσεις" για να τις διασκευάσει και να τις εφαρμόσει η δημόσια τάξη, υπακούοντας τους δικούς της αφέντες, το κέρδος, τις επιχειρήσεις και τις λογίων-λογίων μαφίες; Κάποιες από τις (καθόλου επιστημονικές θα λέγαμε εμείς) απαντήσεις που έδωσαν όσα μέλη του ερευνητικού παρευρίσκονταν, ήταν της τάξης του: «καλύτερα να το κάνουμε εμείς που είμαστε αριστεροί και ευαίσθητοι παρά οι φασίστες», «ο Τουρνικιώτης έχει καλές προθέσεις, θα παλέψει το σύστημα από μέσα» ή και «θα κλέψουμε τη γνώση σαν πράκτορες και θα τη χρησιμοποιήσουμε για το κίνημα».

Μετά από ένα χρόνο φάνηκε πως κάποιοι είχαν μεγάλες αυταπάτες ή/και κάποιοι ήξεραν πολύ καλά τι έλεγαν. Ενώ λοιπόν οι φασίστες και οι μπάτσοι έπαιζαν και παίζουν στους δρόμους το ευρωπαϊκού κύρους ερευνητικό σενάριο αλά ελληνικά (βία, καθημερινά πλέον πογκρόμ και απροκάλυπτα φασιστικός λόγος από τις πλατείες μέχρι τα τηλεοπτικά πλατό), υπάρχουν και κάποιοι που ξεκίνησαν να γυαλίζουν τη βιτρίνα, μήπως και τυφλωθούμε εμείς οι απ'έξω από τη λάμψη του κατά τα άλλα ζοφερού μέλλοντος που αυτή η πόλη θέλει να μας επιβάλλει.

> > η συνέχεια της ιστορίας (και η αρχή μιας νέας;)

Έτσι, αφού ολοκληρώθηκε με επιτυχία το ερευνητικό πρόγραμμα του ΕΜΠ, ο Τουρνικιώτης αποφάσισε να οικειοποιηθεί το προϊόν "του κόπου του" και να προχωρήσει ένα βήμα πιο πέρα τα μεγαλόπνοά του σχέδια, φυσικά προς μεγάλη οργή και φθόνο των συναδέλφων του που έμειναν στην απ'έξω, στο βαρετό και καθόλου κερδοφόρο επάγγελμα του απλού καθηγητή αρχιτεκτονικής, ή στις μικρές και μεγαλύτερες δουλίτσες τους, που τόσο μεγάλη δόξα δε θα τους χαρίσουν μάλλον ποτέ¹. Στις 21 Μαρτίου 2012 (πριν λίγους μήνες δηλαδή), στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, ο Τουρνικιώτης, ως δεξί χέρι του υπουργείου πλέον, και με τη χορηγία του ιδρύματος Ωνάση, εγκαίνιασε το νέο αρχιτεκτονικό διαγωνισμό "Re-think Athens". Εν μέσω προεδρικής, υπουργικής και δημαρχιακής απαρτίας (Παπαδήμος, Σαμαράς, Βορίδης, Καμίνης και άλλες εξέχουσες προσωπικότητες του κράτους και του παρακράτους), μαζί με τον πρόεδρο του ιδρύματος Ωνάση, παρουσίασαν τα σχέδιά τους για το πώς η Αθήνα θα ξαναβρεί τη χαμένη της αίγλη και θα πάρει τη θέση που της αξίζει ανάμεσα στις μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις.

Θεωρούμε χρήσιμο να ενθέσουμε εδώ μερικά αποσπάσματα από τις επίσημες ομιλίες της παρουσίασης (σε πλάγια γράμματα και ο τονισμός δικός μας): για να γίνει πιο κατανοητό το πνεύμα του εν λόγω διαγωνισμού, αλλά και η κριτική μας πάνω στις προτάσεις, στη συνέχεια.

πράξη 1η: "η ευρωπαϊκή Αθήνα"

Π. Τουρνικιώτης, καθηγητής «Ιστορίας και θεωρίας της νεώτερης και σύγχρονης αρχιτεκτονικής.» στη σχολή αρχιτεκτονικής, ΕΜΠ: *«Η στρατηγική της ανασύνθεσης του κέντρου με άξονα την Πανεπιστημίου, σε μια γραμμική συνέχεια από τη λεωφόρο Αμαλίας στην Ομόνοια και την οδό Πατησίων, στηρίζεται σε έναν επαναπροσδιορισμό της κυκλοφορίας πεζών και οχημάτων, που θα έχει ως αποτέλεσμα τη λειτουργική ενίσχυση των εμπορικών και οικονομικών χρήσεων, την περιβαλλοντική και αισθητική αναβάθμιση του δημόσιου χώρου, την ταυτόχρονη ανάδειξη της ιστορικής και πολιτιστικής φυσιογνωμίας της πόλης και την ευκολότερη πρόσβαση και απόλαυση του κέντρου της, για όλους τους πολίτες.»*

«Η συνολική αυτή πρόταση είναι το αποτέλεσμα ενός μακρόχρονου σχεδιασμού, που ξεκίνησε με πρωτοβουλία του ΥΠΕΚΑ το 2010 και εκπονήθηκε μέσα από δύο ερευνητικά προγράμματα, τα οποία ανατέθηκαν στις Σχολές Αρχιτεκτόνων και Πολιτικών Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Σε όλες τις ενδιαμέσες φάσεις υπήρξε εκτενής συνεργασία με τα συγγενή υπουργεία και τους φορείς, όπως είναι ο Οργανισμός Αθήνας, η ΕΑΧΑ, ο ΟΑΣΑ και το Αττικό Μετρό. Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός του ιδιαίτερα σύνθετου αυτού έργου θα γίνει με ένα ευρωπαϊκό διαγωνισμό των δύο φάσεων, που θα

*συμβάλει ώστε να αποτελέσει η Πανεπιστημίου και η Ομόνοια μια **διαδρομή που θα είναι πρότυπο για όλη την Ευρώπη.**»*

*A. Παπαδημητρίου, πρόεδρος του Ιδρύματος Ωνάση: «Σκοπός του προγράμματος είναι η περιοχή αυτή του Ιστορικού και Διοικητικού Κέντρου της Αθήνας να αναζωογονηθεί, να καταστεί ξανά **πόλος ασφαλούς και ευχάριστης κατοικίας** και εργασίας αλλά και κάθε είδους δράσης οικονομικής, πολιτισμού, παιδείας και αναψυχής. Ταυτόχρονα θα αναβιώσουν και θα αναπτυχθούν σε αυτήν το εμπόριο, η παροχή υπηρεσιών, με αποτέλεσμα την αύξηση της απασχόλησης και των θέσεων εργασίας και θα διευκολυνθεί η προστασία / προβολή στοιχείων πολιτιστικής κληρονομιάς. Η περιοχή της τριλογίας, αυτό το θαυμάσιο αρχιτεκτονικό σύνολο θα αναδειχθεί.»*

«Το όραμά μας είναι να αναδημιουργηθεί η αρχαία αγορά, το ζωτικό κέντρο της μητρόπολης. Ο τόπος όπου οι πολίτες συμμετέχουν άμεσα στην κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ζωή του άστεως. Όπου πραγματώνεται η έννοια του ενεργού πολίτη.»

«Κυρίες και Κύριοι, η παρέμβασή μας είναι εξόχως πολιτική, με την πλήρη έννοια του όρου. Ζητάτε να είμαστε ρεαλιστές. Ζητάμε να τολμήσουμε το ακατόρθωτο. Ήρθε η στιγμή να το κάνουμε πραγματικότητα.»

Χειροκροτήματα, δημοσιογράφοι και μεγάλες κουβέντες, ό,τι χρειάζεται για να πεισθεί κανείς για τις σοβαρές προτάσεις του διαγωνισμού, το κύρος και την αξιοπιστία των παρουσιαστών και των συμμετεχόντων. Πόσο μάλλον για την εγκυρότητα μιας τέτοιας ανάπλασης στο κέντρο, και τη σιγουριά πώς μέσα στην παρακμάζουσα ατμόσφαιρα της εποχής κάτι τέτοιο είναι εφικτό. Είναι εφικτό να γίνει η Αθήνα ξανά φρέσκια, λαμπερή και μαζί με αυτή να νιώσουν τη χαμένη ικανοποίηση της κατανάλωσης, όλοι αυτοί που έχτισαν τις ζωές τους πάνω της, τις τελευταίες δεκαετίες, και που τώρα τις βλέπουν να κατεδαφίζονται χωρίς εναλλακτικές. Το γιγάντεμα των ψευδαισθήσεων είναι η μόνη εύκολη εναλλακτική σε μια τέτοια περίοδο, που όμως, απ'ότι φαίνεται καθημερινά, δεν οδηγεί παρά μόνο πιο βαθιά στο αδιέξοδο. Ψευδαισθήσεις δεν έχουν όλοι όμως. Αυτοί που οργανώνουν διεθνείς διαγωνισμούς και διαχειρίζονται επικίνδυνα μεγάλα χρηματικά ποσά, δεν έχουν τη δυνατότητα να κλείνουν τα μάτια. Και γιατί να θέλουν βέβαια. Αντιθέτως, ξέρουν πού πατάνε, ξέρουν τι λένε, σε ποιους και για ποιο λόγο. Όσο καλύτερη αντίληψη έχουν για την πραγματικότητα, τις συνθήκες, τις συμμαχίες, όσο πιο εύστοχη είναι η στρατηγική που ακολουθούν, τόσο πιο κερδισμένοι βγαίνουν από την κάθε ιστορία.

Στην περίπτωση του Re-think Athens μπορεί όλα να παρουσιάζονται εύκολα και ρόδινα, μια ανάπλαση ιδανική και προσαρμοσμένη στο αθηναϊκό παράδειγμα. Αν όμως προσέξει κανείς διάφορα κομμάτια της παρουσίασης, και κυρίως την ομιλία του Καμίνη, καταλαβαίνει πως όχι μόνο ξέρουν οι διοργανωτές, χρηματοδότες και υποστηρικτές, τα σοβαρά κενά και προβλήματα στην υλοποίηση της πρότασης, αλλά έχουν ήδη επιλέξει και τη στρατηγική για την υποτιθέμενη επίλυσή τους. Η οποία φυσικά παραμένει αόριστη στα λόγια, αλλά εξαιρετικά βίαιη και απόλυτη στην πράξη.

πράξη 2η: “πίσω από τη βιτρίνα, η πραγματικότητα”

Π. Τουρνικιώτης: «Την τελευταία δεκαετία, η αργή αλλά σταθερή απομάκρυνση των πολιτικά και ιδεολογικά κεντρικών λειτουργιών και των περισσότερων εμπορικών και οικονομικών δραστηριοτήτων σε πόλους και άξονες της περιφέρειας δημιούργησε μια δυναμική εγκατάλειψης, κυρίως των παλιών προστατευόμενων κτιρίων, αλλά και πολυώροφων οικοδομών, διαμορφώνοντας συνθήκες κενού, καταφυγίου και έλξης για ασταθείς κοινωνικές ομάδες και ανεπίσημες δραστηριότητες, σαφώς πριν ενσκήψει η οικονομική κρίση και ενταθούν δραματικά τα περισσότερα φαινόμενα. **Στην κατάσταση αυτή έχει προστεθεί τα τελευταία χρόνια η κοινωνική και η πολιτική αμφισβήτηση.**»

Το καινούργιο που αναφέρει εδώ ο Τουρνικιώτης, πέρα από τα γνωστά για τις ασταθείς κοινωνικές ομάδες και τις ανεπίσημες δραστηριότητες είναι «η κοινωνική και πολιτική αμφισβήτηση». Τι θέλει να πει άραγε; Ότι αυτή η αμφισβήτηση αποτελεί -ή μπορεί να αποτελέσει στο μέλλον -βασικό πρόβλημα του κέντρου, και μάλιστα ισάξιο με τις μαφιόζικες δουλειές και την υποβάθμιση;

Α.Παπαδημητρίου: «Όχι, δεν θα λύσουμε μόνο με αυτό το πρόγραμμα τα προβλήματα της μετανάστευσης, των ναρκωτικών, της πορνείας και τα άλλα κοινωνικά ζητήματα. **Ας αρχίσουμε όμως να διορθώνουμε τον χώρο όπου αυτά τα προβλήματα καλλιεργούνται.**» Κλασική αρχιτεκτονική άποψη, ότι αν διορθώσεις το χώρο, ισιώνουν και οι χρήστες του. Το πώς θα μπορούσαν να φέρουν εις πέρας τέτοιο έργο, το διασαφηνίζει ο Καμίνης πιο κάτω.

«Όχι, δεν θα λύσουμε το πρόβλημα της ασφάλειας του κέντρου. Πιστεύουμε όμως ότι **οι ίδιοι οι πολίτες θα περιφρουρήσουν το κέντρο**, αν εγκρίνουν το αποτέλεσμα με την παρουσία τους και η πολιτεία θα πιεστεί να αναλάβει τις ευθύνες της.» Δηλαδή τι μας προτείνει το ίδρυμα Ωνάση, μπάτσους και πολιτοφυλακές; Πολιτισμός σου λέει μετά.

«Όχι, δεν θα γίνει πεζόδρομος και δεν θα ερημώσει το κέντρο. **Τώρα είναι έρημο το κέντρο.**» Μήπως μένουν κάπου αλλού (ρητορική ερώτηση); Μήπως δεν περνάνε από το κέντρο για να δουν ότι οι μόνες περιοχές που έχουν ερημώσει είναι αυτές στις οποίες έχουν βάλει το χεράκι τους η ανάπτυξη και η δημόσια τάξη;

Γιώργος Καμίνης, δήμαρχος Αθηναίων: «Πρέπει, συνεπώς, να συνυπολογίσουμε το γεγονός ότι πολλοί τέτοιοι χώροι της πόλης **δεν χρησιμοποιούνται επαρκώς** για λόγους που έχουν να κάνουν με την πίεση στην οικονομική δραστηριότητα, με την έξοδο της κατοικίας και την αλλοίωση της πληθυσμιακής σύνθεσης, **με την υπερσυγκέντρωση ευάλωτων κοινωνικών ομάδων**, με την περιβαλλοντική υποβάθμιση **και κυρίως με την εγκληματικότητα, την εν γένει παραβατικότητα και την ανασφάλεια** που δυστυχώς επικρατεί, ελπίζω όχι για πολύ ακόμη, σε πολλές γειτονιές της πόλης.»

Όχι και δε χρησιμοποιούνται επαρκώς! Πλήτρα είναι, απλά γεμίζουν από τις ευάλωτες και ανεπιθύμητες κοινωνικές ομάδες. Που είναι υπεύθυνες για τα προβλήματα του κέντρου, κυρίως

επειδή εγκληματούν, όπως λέει, εις βάρος των υπόλοιπων φιλήσυχων και λιγιστών κατοίκων. Το «ποιοι ανήκουν άραγε σ'αυτές τις ομάδες;» μοιάζει πλέον σαν ερώτηση σε φτηνό κουίζ.

«Πρέπει, συνεπώς, να εξασφαλιστεί ότι η δημιουργία ενός τέτοιου μεγέθους κοινόχρηστου χώρου δεν θα αποτελέσει πρόσφορο έδαφος για την εξάπλωση των κοινωνικών ομάδων των τοξικοεξαρτημένων, των παράνομων μεταναστών και του παραεμπορίου. Αυτό μπορεί μεν εν μέρει να ενισχυθεί από τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό, απαιτεί όμως και μέτρα κοινωνικού χαρακτήρα και αστυνόμευσης.»

Ορίστε λοιπόν οι εγκληματίες που θα εξαπλωθούν και θα χαλάσουν την ωραία εικόνα της αθηνούλας μας μετά την ανάπλαση. Και δεν πα να λένε οι αρχιτέκτονες, ξέρει καλά ο Καμίνης ότι η αστυνόμευση είναι η πραγματική εγγύηση όταν μιλάμε για δημόσιο χώρο. Και βέβαια ξέρει κι άλλα, όπως τη σημασία της προληπτικής καταστολής (μήπως αυτό εννοεί με τα μέτρα κοινωνικού χαρακτήρα;), γι'αυτό άλλωστε ξήλωσε και όλα τα παγκάκια από την Κλαυθμώνος και έδωσε τους άστεγους που κοιμούνταν εκεί για χρόνια (άρεσε και στον Τουρνικιώτη και κότσαρε φωτογραφία της πλατείας στο σάπτ του διαγωνισμού), γι'αυτό και πλένει όλες τις πλατείες από τη μία τα χαράματα και διώχνει όσους αράζουν, γι'αυτό θέλει να απαγορεύσει τις πορείες και την αφισοκόλληση. Χίλιοι μπάτσοι δε θα έκαναν καλύτερα τη δουλειά ενός καλού δημάρχου.

«Για τον Δήμο Αθηναίων, η οικονομική επανεκκίνηση του ευρύτερου ιστορικού και εμπορικού κέντρου της πρωτεύουσας με τη διάχυση όλων των θετικών επιπτώσεων σε ολόκληρη την πόλη, η αποκατάσταση συνθηκών ασφάλειας και νομιμότητας, η ανάκτηση της κοινωνικής συνοχής και ισορροπίας, είναι πρωταρχικής σημασίας...»

Η αστική νομιμότητα ήταν πάντα το ζητούμενο για την πόλη, μόνο που απ'ότι ξέρουμε πολύ καλά όσοι ζούμε εδώ, η υλική πραγματικότητα του κέντρου πάντα βρισκόταν πολύ μακριά από αυτή, όπως και από αυτό που ονομάζουν "κοινωνική συνοχή". Και πέρα από την αντίθεση της εξουσίας στη μικροπαραβατικότητα που της χαλάει τη μόστρα, το οργανωμένο έγκλημα, όπως είπαμε, καθόλου ενάντια δεν είναι στα σχέδιά της.

«Πάντως κανένα σχέδιο στην Αθήνα δεν θα μπορέσει να πετύχει, αν δεν λυθεί το ζήτημα της ασφάλειας και της παράνομης μετανάστευσης.» Και βέβαια, να μην ξεχάσουμε ότι οι μετανάστες του κέντρου αποτελούν το βασικό πρόβλημα, και όχι μόνο της Αθήνας, αλλά ολόκληρης της χώρας.

Συγκρίνοντας κανείς τα λεγόμενα του Τουρνικιώτη και των συντελεστών του Re-think Athens από τη μία, με αυτά των διαφόρων αξιωματούχων του κράτους και της αστυνομίας από την άλλη, συμπεραίνει ότι μάλλον μιλάνε για άλλη πόλη! Παρόλ' αυτά, η απόκλισή τους ίσως να μην είναι τόσο μεγάλη όσο φαίνεται.

Στην προηγούμενη εκδήλωση για το ερευνητικό, είχαμε εξηγήσει και θα επιμείνουμε, στη σημασία των αφορισμών περί «εγκατάλειψης του κέντρου» και περί «υπολειμματικού κενού». Είχαμε περιγράψει τότε τη μεθοδευμένη από το κράτος μετακίνηση οικονομικών (και όχι μόνο) δραστηριοτήτων από το ευρύτερο κέντρο στην

περιφέρεια, και την εγκατάσταση εκεί της κατοικίας των μεσοαστικών στρωμάτων που ήθελαν να γλιτώσουν από τη βαβούρα και την πλέμπα του κέντρου. Είχαμε περιγράψει επίσης την ανάπτυξη του οργανωμένου εγκλήματος σε περιοχές του κέντρου, με την ταυτόχρονη εγκατάσταση εκεί των «παράνομων» μεταναστών, πάντα με τη μεθόδευση του κράτους. Βεβαίως, είχαμε τονίσει τη σημασία των ολυμπιακών αγώνων σαν καταλύτη αυτής της διαδικασίας. Και είχαμε καταλήξει στο ότι όλη αυτή η αναδιοργάνωση της πρωτεύουσας αφορούσε πρώτα και κύρια την «οργάνωση της εκμετάλλευσης της εργασίας με όλους τους τρόπους και όλα τα μέσα». Τη διαδικασία, δηλαδή, με την οποία η πόλη οργανώνεται και αναπτύσσεται πάνω στη βάση των αναδιαρθρώσεων του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής (από τη φορντική στη μεταφορντική πόλη, από το δευτερογενή στον τριτογενή τομέα παραγωγής, από το κράτος πρόνοιας στο κράτος ασφάλειας κτλ.) και των αλλαγών στους κοινωνικούς και ταξικούς συσχετισμούς δύναμης.

1. Έτσι για το χαριτωμένο της υποθέσεως, να σημειώσουμε και το εξής: Σ' αυτό το χρονικό διάστημα μέχρι να γίνει η εκδήλωση, κατά τη διάρκεια διάφορων κινήσεων που κάναμε στη σχολή για να ανοίξουμε το ζήτημα του κέντρου μέσω του διαγωνισμού, ήρθαμε πολλές φορές -σχεδόν με έκπληξη- αντιμέτωποι, με ένα ύφος των συμφοιτητών μας που έλεγε: "Καλά τα λέτε (ή όχι), αλλά σε τί πράγμα αναφέραστε;". Κι αυτό το σχόλιο δεν το κάνουμε μήπως και δεν ενημερώνονται οι φοιτητές για τα αρχιτεκτονικά δρώμενα στην πόλη, αλλά ακριβώς επειδή ξέρουμε το ότι διάφοροι καθηγητές γενικά μιλάνε στα μαθήματα (αν όχι ότι σπίνουν ολόκληρα θέματα ασκήσεων), σχετικά με ό,τι γίνεται στην πόλη και είναι χωμένοι οι ίδιοι ή και διάφοροι καθηγητές-σύμμαχοί τους. Αυτή λοιπόν η φαινομενική "αδιαφορία" για το ζήτημα από μεριάς καθηγητών, δεν είναι απλά επειδή σα μορφωμένοι άνθρωποι αξιολόγησαν την πρόταση σαν μπαρούφα • άλλωστε τόσες και τόσες μαλακίες έχουμε ακούσει να συζητούνται στα σοβαρά όταν αυτοί είναι χωμένοι και βγάζουν λεφτά. Μάλλον τους είναι κάπως άγνωστο ότι ο Τουρνικιώτης, από κει που όπως λένε οι κακές καθηγητικές γλώσσες, "έκανε θεωρία και ιστορία αρχιτεκτονικής και δεν έχει χτίσει τίποτα στη ζωή του", πήρε το υπερμούρικο project κέντρο, τώρα που οι δουλειές στενεύουν, επειδή έχει τα καλύτερα κονέ. Εμείς πάντως λέμε ότι το κράτος για πάρτη του, καλά διάλεξε, αφού δε μιλάμε για μπετόν και τούβλα και ποιος ξέρει να τα σπίνει πιο καλά, αλλά για το πώς χτίζεις το ιδεολογικό κεφάλαιο, για σημερινή και μελλοντική χρήση. Κι ο Τουρνικιώτης έχει δυνατή προύπηρεσία στο αρχιτεκτονικό marketing για να αντεπεξέλθει (να τα πει καλά, για να μην τους πουν και φασίστες τους ανθρώπους). Στην τελική, να μάθουν να μιλάνε κι αυτοί ακαταλαβίστικα σαν τον κ.Τουρνικιώτη μας και πάρουν καμιά δουλίτσα και μέχρι τότε, λίγο ζύδι στο αγόρι, να κεράσει τους υπόλοιπους. Υγεία.

>>ποια είναι όμως η σημερινή κατάσταση του κέντρου;

Δεν μπορούμε καταρχάς να μη δούμε το κέντρο της Αθήνας σαν πεδίο σύγκρουσης συμφερόντων διαφόρων παραγόντων του κεφαλαίου, μικρότερων και μεγαλύτερων, και ποικίλων δραστηριοτήτων περισσότερο ή λιγότερο νόμιμων. Αυτό πάντα συνέβαινε και θα συνεχίσει να συμβαίνει. Και αφορά υποτομείς του κεφαλαίου που δραστηριοποιούνται στην περιοχή και αναπτύσσουν μεταξύ τους σχέσεις άλλοτε συμμαχικές και άλλοτε αντιθετικές. Τέτοιοι υποτομείς θα μπορούσαν να είναι η τουριστική βιομηχανία (ξενοδοχεία, τουριστικές επιχειρήσεις, εστιατόρια), το εμπόριο και η ψυχαγωγία (καταστηματαρχες, ιδιοκτήτες μπαρ, γκαλερί, σινεμάδες), το real estate κεφάλαιο (ιδιώτες, μεσίτες, κατασκευαστικές), δημόσιοι φορείς, τράπεζες και οργανισμοί, η απτικό μετρό, ακόμα και οι ταξιτζήδες. Αυτά αφορούν τις πιο «καθαρές» πλευρές του κεφαλαίου που δραστηριοποιείται στον τριτογενή κυρίως τομέα των υπηρεσιών. Το παζλ φυσικά δεν ολοκληρώνεται χωρίς τους μηχανισμούς και τα κυκλώματα της ασφάλειας, δηλαδή την αστυνομία και τις εταιρίες security, πόσο μάλλον χωρίς τις διάφορες μαφίες που δρουν στο κέντρο, τα κυκλώματα δουλεμπορίου και trafficking, λαθρεμπορίου και ναρκωτικών, συνδεδεμένα έμμεσα και άμεσα με μικρότερου τύπου προστασίες (ημέρας και νύχτας). Φυσικά είναι πολύ δύσκολο να γνωρίζει κανείς τους συσχετισμούς και τις ισορροπίες που διαμορφώνονται ανάμεσα σε όλα αυτά τα κυκλώματα, ώστε να συνυπάρχουν τουλάχιστον κατ' επίφαση ειρηνικά στον ίδιο χώρο, στην προκειμένη στο κέντρο. Και είναι πολύ δύσκολο, ειδικά όσον αφορά το οργανωμένο έγκλημα το οποίο εξ' ορισμού δρα μυστικά και υπόγειο. Αλλά μπορούμε να πούμε με σιγουριά ότι τα ισχυρότερα από αυτά τα κυκλώματα (του «λευκού» ή και «μαύρου» καπιταλισμού) πρωταγωνιστούν σε κάθε ανάπλαση.

Πέραν αυτών, το ευρύτερο κέντρο της Αθήνας συνεχίζει να είναι τόπος κατοικίας και ζωής ενός κόσμου με ποικίλα χαρακτηριστικά. Φοιτητές, μετανάστες από το ανατολικό μπλοκ, πολλοί με οικογένειες, μετανάστες χωρίς χαρτιά, οικογένειες χαμηλών και μεσαίων κοινωνικών στρωμάτων, αστοί (στο Κολωνάκι) κτλ. Το κέντρο κάθε άλλο παρά ακατοίκητο είναι. Απλά δε φαίνεται να παρουσιάζει την επιθυμητή ομοιογένεια, ώστε να διαμορφώνει με ενιαίο τρόπο και χωρίς αντιθέσεις-ρήγματα την ταυτότητα εκείνη του συνειδητού πολίτη μιας ευρωπαϊκής πρωτεύουσας.

Τα τελευταία χρόνια, και ιδιαίτερα από το Δεκέμβρη του '08 και μετά, το πιο ευάλωτο κομμάτι του πληθυσμού του κέντρου, οι "παράνομοι" μετανάστες, έχουν μπει στο στόχαστρο του ακροδεξιού δημόσιου λόγου, σαν το κατεξοχήν πρόβλημα (ή αιτία των προβλημάτων) του κέντρου. Αυτό πάει πακέτο με μια δραματική αύξηση της αστυνομικής και παρακρατικής βίας εναντίον τους, που σκοπό έχει την περαιτέρω υποτίμηση της εργασίας και της ζωής τους. Συνεχείς αστυνομικοί έλεγχοι και ξυλοδαρμοί στα τμήματα, φασιστικές επιθέσεις και πογκρόμ έρχονται να προστεθούν στις κακές συνθήκες διαβίωσης-κατοίκησης, την ανεργία, τη φτώχεια και τις δυσκολίες σε κάθε πλευρά της ζωής τους, από τις συνθήκες εργασίας και την περιθάλψη, μέχρι τις σχέσεις τους με τις δημόσιες και νομικές υπηρεσίες.

Αυτή όμως η συνθήκη δε διαμορφώθηκε ούτε κατά λάθος ούτε ανεξέλεγκτα και χωρίς κεντρικό σχεδιασμό από το κράτος. Η διαχείριση της εργασίας και της ζωής των μεταναστών στην Ελλάδα γίνεται, εδώ και δύο

δεκαετίες τουλάχιστον, με μαφιόζικο τρόπο, υπό την κάλυψη και τη συμμετοχή της αστυνομίας και των κρατικών μηχανισμών. Αυτή η συνθήκη πήρε την τελευταία δεκαετία μια διαφορετική εξέλιξη, λόγω της συμμετοχής του ελληνικού κράτους στους ιμπεριαλιστικούς πολέμους των δυτικών κρατών σε Ασία και Αφρική. Λόγω της γεωπολιτικής του θέσης, επιφορτίστηκε με τον σημαντικότερο ρόλο της διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών προς την Ευρώπη, μιας επί της ουσίας στρατιωτική διαχείριση, που ξεκινά από τα σύνορα και φτάνει μέχρι τα κέντρα των ελληνικών πόλεων. Αυτή η εξέλιξη είχε τρομερή επίδραση στις τοπικές κοινωνίες, πρώτον διότι ενεπλάκησαν –σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό– στη μαφιόζικη αυτή διαχείριση με σκοπό την εκμετάλλευση των μεταναστών εργατών, και δεύτερον διότι ενισχύθηκαν σημαντικά σε δύναμη και αριθμό οι στρατοαστυνομικοί μηχανισμοί. Πλέον είναι ξεκάθαρο για όλους τους ευσεβείς πολίτες αυτού του τόπου και αυτής της πόλης: η διαχείριση των μεταναστών δεν μπορεί παρά να είναι στρατιωτική και μαφιόζικη².

Τελικά η επανεκκίνηση της συζήτησης για τα ζητήματα του κέντρου της Αθήνας –ενισχυτής της οποίας είναι το Re-think Athens– συμπίπτει με μια όξυνση της βίαιης διαχείρισης των «παράνομων» μεταναστών αλλά και των μη επιθυμητών υποκειμένων του κέντρου γενικότερα. Τους τελευταίους μήνες μάλιστα, η βαρβαρότητα φαίνεται να πηγαίνει ένα βήμα παραπέρα με το όνομα “υγειονομική βόμβα”³. Αυτό με λίγα λόγια σημαίνει ότι ένα κομμάτι των παράνομων μεταναστών, είτε λόγω της χώρας καταγωγής τους, είτε λόγω του τόπου και των συνθηκών διαμονής τους (παραγόντων που αποτελούν πλέον υγειονομικά κριτήρια), αντιμετωπίζουν καθεστώς απαγόρευσης, που μπορεί να ξεκινάει από την απαγόρευση εργασίας και να φτάνει μέχρι τη φυλάκιση. Γενικά, η επίκληση της δημόσιας υγείας αποτελεί πολύ δυνατό όπλο στα χέρια της εξουσίας απέναντι στα μη επιθυμητά υποκείμενα της πόλης, αλλά και ένα πολύ καλό πολεοδομικό εργαλείο για την επιβολή της «επιθυμητής κοινωνικής (και ταξικής θα λέγαμε εμείς) διαστρωμάτωσης».

Δε θέλουμε να πούμε ότι οι επιδιώξεις του Re-think Athens και η ιδεολογία που το συνέχει δε σχετίζονται με την πραγματική κατάσταση του κέντρου της Αθήνας. Αντίθετα, λέμε ότι αυτές οι πλευρές –η κομψή, αρχιτεκτονίστικη, μεταμοντέρνα φιλολογία από τη μία και η αντιμετώπιση της πόλης στεγνά με όρους δημόσιας τάξης, καταστολής και ολοκληρωτισμού από την άλλη– εξελίσσονται παράλληλα. Και μάλιστα το ένα ενισχύει και συμπληρώνει το άλλο. Αυτά τουλάχιστον στο επίπεδο του δημόσιου λόγου.

2. Φυσικά όλες αυτές οι διαδικασίες παρουσιάζονται από την κεντρική εξουσία ως οι πλέον ανθρωπιστικές, πρώτα και κύρια για το καλό των ίδιων των μεταναστών. Από τα ίδια τα λόγια του Χρυσοχοΐδη, 19 Απριλίου 2012: «Η χώρα μας, με υπευθυνότητα και με πολύ μεγάλη ταχύτητα υλοποιεί το Εθνικό Action Plan για την αναμόρφωση του Ασύλου, την προστασία των συνόρων και τη διαχείριση των παράνομων μεταναστευτικών ροών. (...) Τα Κλειστά Κέντρα Φιλοξενίας μεταναστών θα τηρούν όλες τις προϋποθέσεις για την προστασία των δικαιωμάτων τους, της αξιοπρέπειάς τους, της υγείας τους και είναι πολύ πιο ασφαλές γι' αυτούς να μένουν σε τέτοια κέντρα από το να γυρνούν στους δρόμους και να είναι θύματα διαφόρων κυκλωμάτων.»
3. Επ' αυτού ο «αντιφασίστας» και φίλος του πολίτη Μιχάλης Χρυσοχοΐδης, και ο προστάτης της δημόσιας υγείας Ανδρέας Λοβέρδος μας λένε, 1 Απριλίου 2012 (ο τονισμός δικός μας): «...βρισκόμαστε εδώ σήμερα, για να σας παρουσιάσουμε τους **νέους κανόνες προστασίας της δημόσιας υγείας** και κατ' επέκταση δημόσιας ασφάλειας, από την υγειονομική βόμβα που έχει δημιουργήσει η ανεξέλεγκτη ροή παράνομων μεταναστών στα κέντρα των ελληνικών

πόλεων, με κυρίαρχο φυσικά πρόβλημα, το κέντρο της Αθήνας. (...) αν δεν πάρουμε άμεσα μέτρα για την αντιμετώπιση του φαινομένου της παράνομης μετανάστευσης, πρώτον οδηγούμαστε με μαθηματική ακρίβεια σε ανθρωπιστικές τραγωδίες κάθε είδους (...) δεύτερον, **θέτουμε σε κίνδυνο την υγεία και τη ζωή των ανθρώπων, και των Ελλήνων και των μεταναστών.** (...) τρίτον, η απραξία και η αναποφασιστικότητα επωάζουν το «αυγό του φιδιού», **επωάζουν κάθε είδους φασιστικές και ρατσιστικές αντιλήψεις** και συμπεριφορές που θέτουν σε κίνδυνο ανθρώπινες ζωές. (...) τέταρτον, δυστυχώς αντιμετωπίζουμε τον άμεσο κίνδυνο αποβολής μας εξόδου από τη Συνθήκη Σένγκεν. (...) **Τα κέντρα φιλοξενίας μεταναστών, θα βοηθήσουν** ένα πολύ σημαντικό αριθμό μεταναστών να ζήσουν σε ανθρώπινες συνθήκες για όσο καιρό παραμένουν στη χώρα μας. (...) θα σωθούν ανθρώπινες ζωές που αλλιώς χάνονταν κάθε μέρα στις πόλεις. Θα απαλλαγούν χιλιάδες άνθρωποι, κυρίως νέοι, από τα πλοκάμια της κάθε λογής μαφίας που εκμεταλλεύεται την απελπισία τους. Ταυτόχρονα **θα ανακουφιστεί το κέντρο της Αθήνας** και οι γειτονιές των πόλεών μας που έχουν υποβαθμιστεί σε «χωματερές» ανθρώπινων υπάρξεων. (...) **Ασφάλεια δεν είναι μόνο η καταπολέμηση του εγκλήματος. Ασφάλεια είναι και η προστασία της δημόσιας υγείας από τα λοιμώδη νοσήματα,** ο αυστηρός υγειονομικός έλεγχος των παράνομων μεταναστών (...) το υπουργείο Προστασίας του Πολίτη προωθεί νομοθετική ρύθμιση που προβλέπει ότι οι αλλοδαποί που βρίσκονται στη χώρα και πάσχουν από λοιμώδεις νόσημα ή ανήκουν σε ομάδες ευάλωτες σε λοιμώδη νοσήματα λόγω χώρας προέλευσής τους ή εξ αιτίας της χρήσης απαγορευμένων ουσιών, ή ακόμα γιατί είναι εκδιδόμενα πρόσωπα ή διαμένουν κάτω από συνθήκες απαράδεκτες, υγιεινής και καθαριότητας, θα κρατούνται. Τι εννοώ: όσοι απ' αυτούς χρειάζονται θεραπεία, **θα νοσηλεύονται σε ειδικούς χώρους νοσοκομείων και θα φυλάσσονται, ενώ οι υπόλοιποι θα κρατούνται σε χώρους ώστε να είναι υγειονομικά ελεγχόμενοι** και ν' αποτρέπεται οποιοσδήποτε κίνδυνος για τη δημόσια υγεία. **Έτσι δεν θα κυκλοφορούν ελεύθερα οι προαναφερόμενες κατηγορίες,** ακόμα κι αν έχουν ζητήσει την υπαγωγή τους σε καθεστώς πρόσφυγα και εκκρεμεί η σχετική εξέταση του αιτήματός τους.»

Σίγουρα η δημόσια υγεία (όπως και η δημόσια ασφάλεια) είναι από τα βασικά επιχειρήματα του εξευγενισμού μιας περιοχής, αλλά στην περίπτωση του rethink κατ' αρχήν δε φαίνεται να παίζει πρωτεύοντα ρόλο, αν και υπάρχει κι εδώ ένας καταμερισμός αρμοδιοτήτων. Ο Τουρνικιώτης τίθεται αρμόδιος να «καθαρίσει» την Αθήνα από τα αυτοκίνητα, και την περιβαλλοντική και αισθητική υποβάθμιση που προκαλούν, και ο Χρυσοχοϊδης με το Λοβέρδο (και οι όποιοι συνεχιστές τους) από τους «παράνομους» μετανάστες και την «υγειονομική βόμβα». Θα προτείναμε να εγκαθιδρυθεί ένα διατομεακό μάθημα στη σχολή μας, στο οποίο να συνδιδάσκουν και οι τρεις αυτοί τύποι! Θα προτείναμε επίσης να ονομαστεί «Πολοδομία και Δημόσια Τάξη»! Έχουμε τους λόγους μας.

> > σχετικά με τις επιμέρους προτάσεις-παρεμβάσεις

Στη συνέχεια θα προσπαθήσουμε να εξετάσουμε αυτές, καθ' αυτές, τις προτάσεις και επιδιώξεις του Re-think Athens, χωρίζοντάς τες σε πέντε ενότητες: η πρώτη αναφέρεται στην πεζοδρόμηση της Πανεπιστημίου και την κυκλοφοριακή αναδιάρθρωση που προτείνεται, η δεύτερη στα σχετικά με την επιστροφή της κατοικίας στο κέντρο, η τρίτη στους στόχους οικονομικής-εμπορικής άνθισης του κέντρου, η τέταρτη στην αισθητική και περιβαλλοντική αναβάθμιση και η πέμπτη στην ανάδειξη της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

Θα επιχειρήσουμε να ασκήσουμε κριτική στις προτάσεις αυτές, όχι διότι πιστεύουμε ότι υπάρχουν κάποιες άλλες, καλύτερες, που μένουν στην αφάνεια λόγω συμφερόντων ή οποιασδήποτε άλλης αιτίας, και οι οποίες θα μπορούσαν να «λύσουν» τα συγκεκριμένα προβλήματα. Το έχουμε ξαναπεί, δεν υπάρχουν τέτοιες παρεμβάσεις που, με αντικειμενικά κριτήρια, θα ήταν οι σωστές. Αλλά θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε τα προβλήματα και τις εσωτερικές αντιφάσεις των συγκεκριμένων προτάσεων, και έτσι να καταλάβουμε καλύτερα τις πραγματικές επιδιώξεις των συντελεστών του Re-think Athens, και κυρίως τον ιδεολογικό ρόλο που έρχεται να παίξει.

για την πεζοδρόμηση της Πανεπιστημίου και την κυκλοφοριακή αναδιάρθρωση

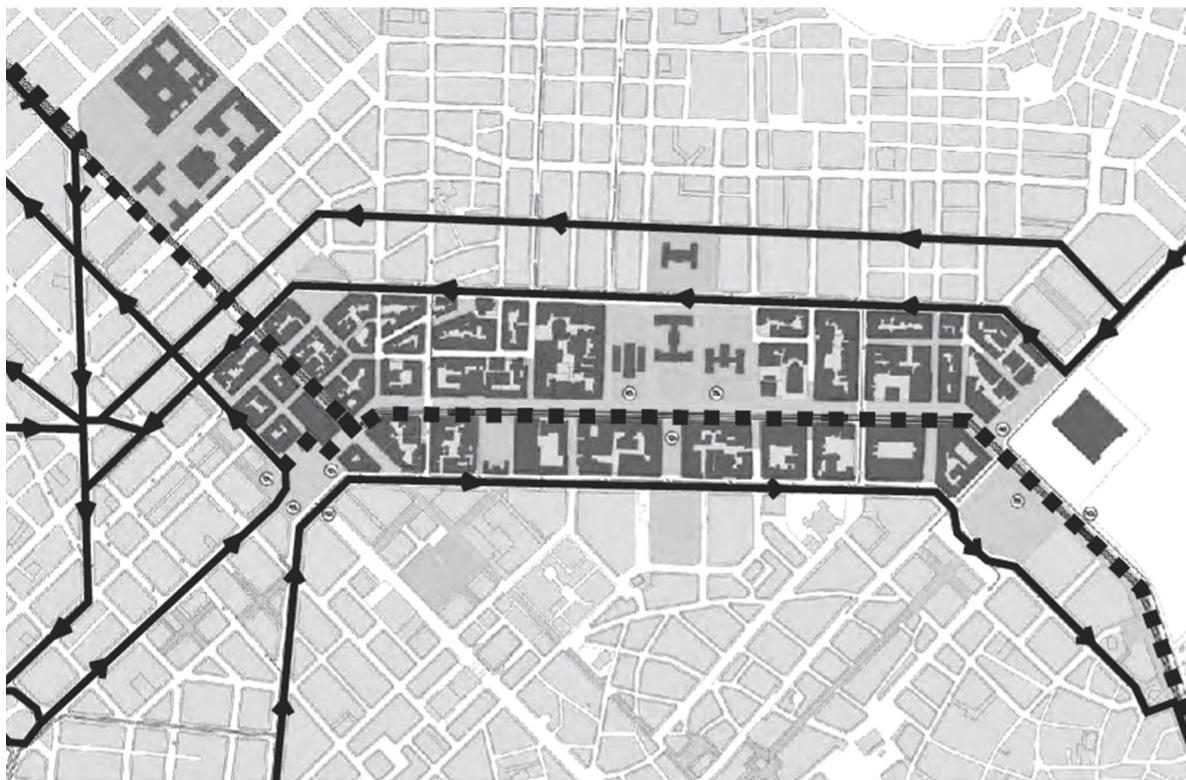
Το κεντρικό κομμάτι της πρότασης βασίζεται στην πεζοδρόμηση μιας διαδρομής που ξεκινά από τη λεωφόρο Αμαλίας, στο ύψος της Φιλελλήνων, διατρέχει όλη την Πανεπιστημίου, περιλαμβάνει το βόρειο κομμάτι της πλατείας Ομονοίας, μέχρι την 3ης Σεπτεμβρίου και καταλήγει στην Πατησίων στο ύψος του Μουσείου. Στον πεζόδρομο αυτό των 2 χιλιομέτρων, τοποθετείται η προέκταση της γραμμής του τραμ, η οποία θα φτάνει μέχρι τα Πατήσια και θα αντικαθιστά όλα τα υπόλοιπα υπέργεια μέσα (χάρτης 1).

Όπως αναφέρεται στην προκήρυξη του διαγωνισμού: «Στην Πανεπιστημίου περνάει μόνο η γραμμή του τραμ. Η κίνηση αντιστρέφεται στην οδό Ακαδημίας, που παραλαμβάνει την κάθοδο της Βασιλίσσης Σοφίας και τη μεταφέρει από τη Χαλκοκονδύλη προς την οδό Μάρνη, και από εκεί προς τα βόρεια και τα δυτικά. Η οδός Σταδίου διατηρεί τη σημερινή λειτουργία της, παραλαμβάνοντας κυκλοφορία από την οδό Πειραιώς προς την οδό Φιλελλήνων, και προς τα νότια από τη Συγγρού, χωρίς δυνατότητα στροφής στην οδό Πατησίων. Διαμορφώνεται έτσι μια ουδέτερη ζώνη με προτεραιότητα στον πεζό ανάμεσα στην οδό Σταδίου και την οδό Ακαδημίας.» (χάρτης 2)

Αυτοί λένε δηλαδή, ότι η πόλη πρέπει να παραδοθεί στον πεζό και να μειωθεί η χρήση του ικ. Και γι' αυτόν το λόγο, πεζοδρομούν τη σημαντικότερη αρτηρία του κέντρου. Οι πεζοδρομήσεις γενικά στέκουν σε μια συλλογιστική που λέει ότι, κάνοντας έργα για τον πεζό και όχι για τα ικ μειώνεται η κυκλοφορία του δεύτερου. Γιατί όσες ρυθμίσεις για την βελτιστοποίηση της κυκλοφορίας του ικ έχουν γίνει, έχουν αποδειχτεί να έχουν μόνο βραχυπρόθεσμα οφέλη, καθώς η ευκολότερη μετακίνηση με το αυτοκίνητο, οδηγεί τελικά στον πολλαπλασιασμό του. Ως εδώ

*χάρτης 1 _ συνολικό δίκτυο πεζοδρόμων
με διακεκομμένη : η νέα γραμμική πλατεία*

χάρτης 2_ νέα κυκλοφοριακή ρύθμιση

όλα καλά, μόνο που σε όσες περιπτώσεις τέτοια σχέδια λειτούργησαν, συνοδεύονταν από διευρυμένο και καλά οργανωμένο δίκτυο MMM. Στην παρούσα φάση όμως, είναι φανερό ότι τα MMM ολοένα και υποβαθμίζονται, καθώς τα δρομολόγια λιγοστεύουν, ολόκληρες γραμμές καταργούνται, τα εισιτήρια ακριβαίνουν εκθετικά και οι έλεγχοι αυξάνονται. Άρα στην πράξη, ένας τεράστιος πεζόδρομος μες τη μέση της πόλης, με ταλαιπωρες συγκοινωνίες, το προφανές είναι ότι θα δυσκολεύει την κίνηση, αυτή που το κέντρο πάντα είχε και θα συνεχίσει να έχει όσο οι άνθρωποι μετακινούνται μέσα σε αυτό και διαμέσου αυτού για εκατοντάδες λόγους. (Εκτός κι αν σε λίγο δεν έχει κανένας λεφτά να βάλει βενζίνη, οπότε αναγκαστικά θα παίρνει τα κουραστικά και υποβαθμισμένα μέσα. Αλλά, όχι και να το χρεωθεί σαν επιτυχία το rethink..)

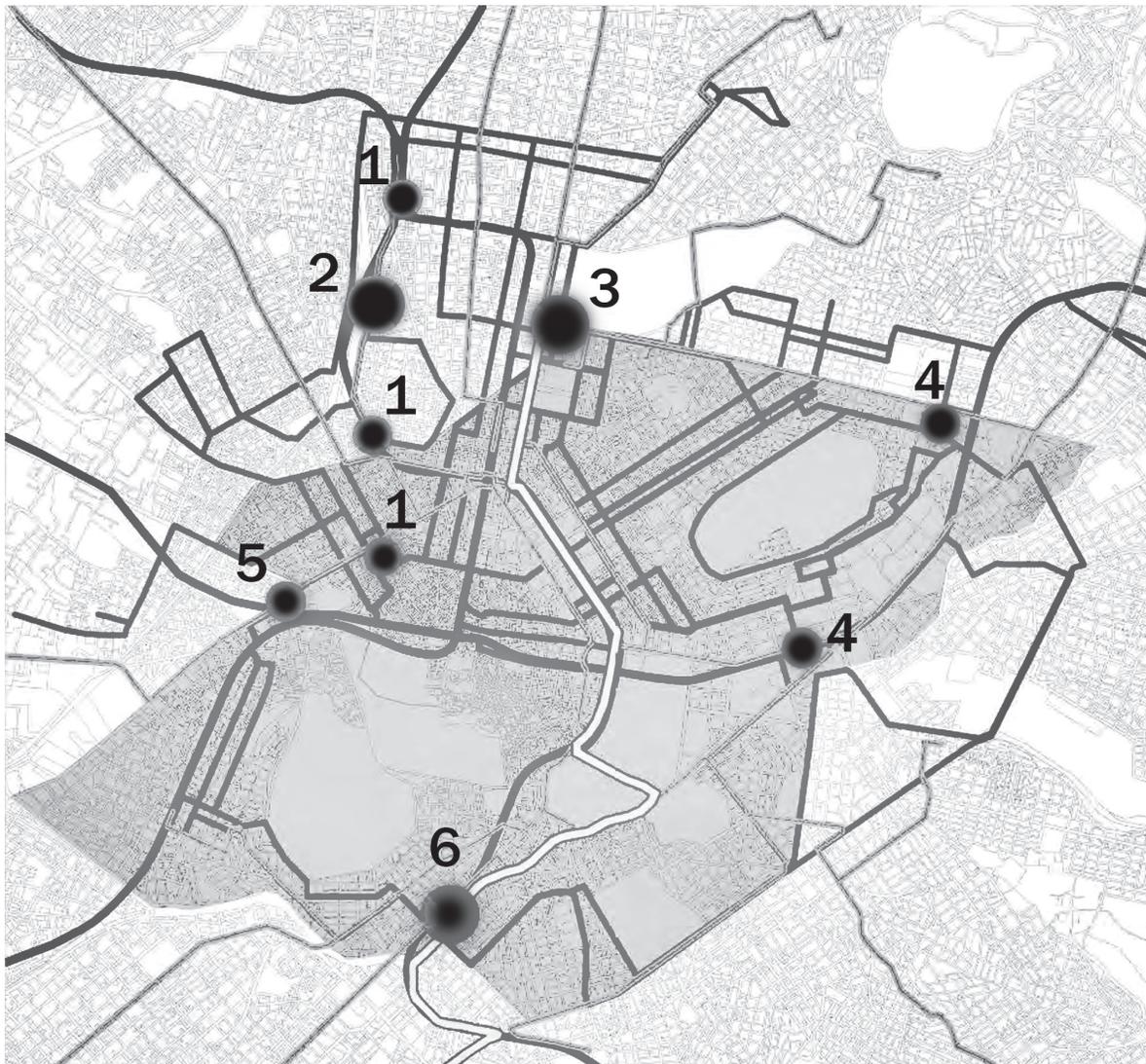
Αυτή η λογική της κυκλοφοριακής ρύθμισης των αυτοκινήτων φαίνεται πως συνεχίζει ακόμα να είναι η κυρίαρχη πολεοδομική πρακτική για την περιοχή της αττικής. Η αττική οδός αποτελεί ένα τέτοιο παράδειγμα, σαν μεγάλο οδικό έργο που υποτίθεται θα αποτελούσε έναν περιαστικό δρόμο που ξαλαφρώνει το κέντρο, ενώνοντας περιφερειακά τα προάστια. Αυτό που έγινε στην ουσία ήταν αυτή η ταχεία λεωφόρος, να δίνει την αίσθηση του δρόμου που "σε πάει γρήγορα στο κέντρο", από τις απομακρυσμένες περιοχές και εν τέλει, να προμοτάρει το ix. Κι αυτή η τακτική δεν φαίνεται να αλλάζει. Παράλληλα με τα όσα λέγονται στο rethink, το τελευταίο ΡΣΑ, παρά τη ρητορική περί της μείωσης του ix, προωθεί την κατασκευή περιαστικών αυτοκινητοδρόμων που θα ενώνουν τους πόλους κατοικιών και εργασίας, που δημιουργούνται στην περίμετρο της κτισμένης αττικής⁴.

Όσον αφορά αυτή, καθ'εαυτή, την κυκλοφοριακή αναδιάρθρωση που προτείνουν, είναι προφανές ότι θα οδηγήσει σε ένα συνεχές μπούκωμα και μποτιλιάρισμα στην πόλη. Όλη η κίνηση, που απορροφούσε η Πανεπιστημίου (και ήταν αρκετή, χωρίς να μποτιλιάρει ιδιαίτερα, λόγω του φάρδους της) θα προωθηθεί στην Ακαδημίας της οποίας αντιστρέφεται η ροή, και η κίνηση αυτής θα προστεθεί στην Σταδίου, που διατηρείται ως έχει. Στο εσωτερικό της ζώνης που ορίζουν η Σταδίου και η Ακαδημίας, σκοπεύουν να δημιουργήσουν ένα δακτύλιο, με τις Μπενάκη και Αμερικής να αποτελούν τα άλλα δύο του άκρα που διασχίζουν κάθετα την Πανεπιστημίου. Αυτοί οι δύο δρόμοι θα είναι και οι μόνοι που θα πηγαينوφέρνουν την κίνηση απ το Κολωνάκι και τα Εξάρχεια προς το ιστορικό τρίγωνο (χάρτης 3α). Η περιοχή αυτή και οι συγκεκριμένοι δρόμοι, φρακάρουν ήδη τις ώρες αιχμής πόσο μάλλον όταν θα 'ναι και μοναδικά περάσματα του κέντρου.

Η ίδια λογική του δακτυλίου υιοθετείται και στην διαχείριση κυκλοφορίας των MMM (χάρτης 3β), όπου όσα λίγα δε θα τερματίζουν επί του δακτυλίου του κέντρου, θα φτάνουν σε αυτό και θα σταματούν εκεί χωρίς να το διαπερνούν (χάρτης 4), πράγμα που σημαίνει μόνο ατελείωτες μετεπιβιβάσεις και ατελείωτες αναμονές σε στάσεις. Και όλα αυτά για να μπει το τραμ πάνω στον πεζόδρομο, που βρίσκεται ακριβώς πάνω από το μετρό και τον ΗΣΑΠ! Ενόσ τραμ, που ακόμα και να φτάσει μέχρι τα Πατήσια είναι σαφές ότι δεν αποτελεί κανενός είδους δίκτυο, ούτε και θέτει τις λειτουργικές βάσεις για να παραλάβει την κίνηση από την πεζοδρόμηση του κεντρικότερου οδικού άξονα της Αθήνας⁵.

Πέρα απ' όλα αυτά, και σχετικά με τη ρητορική περί πεζού, η Πανεπιστημίου ούτως ή άλλως είναι απ' τους πιο φαρδείς δρόμους της πόλης, και σίγουρα κανείς πεζός ή ποδηλάτης, δε στριμώχνεται στα πεζοδρόμια της. Επίσης, η κίνηση σε αυτή, είναι σχετικά άνετη και σπάνια αποτελεί οδό με συμφόρηση, λόγω των 4 λωρίδων κυκλοφορίας, και της λεωφορειολωρίδας με ίδια και αντίθετη κατεύθυνση σε τμήμα της. Είναι ένας απ' τους

χάρτης 4: αφετηρίες λεωφορίων από προάστια:

1: Δ, ΝΔ / 2: Δ, Α / 3: Δ, Β /

4: Β, Α / 5: ΝΔ / 6: Ν, ΝΔ, Α

ελάχιστους δρόμους της πόλης, που λειτουργεί με μια σχετική ομαλότητα και αυτός που φέρει πάνω από 200 διαδρομές αστικών συγκοινωνιών τις ώρες αιχμής (αναντικατάστατες από οποιοδήποτε αργοκίνητο τραμ)⁶. Ο ιστορικός σχεδιασμός της Πανεπιστημίου, πέρα από λεωφόρο κίνησης, συμπεριλαμβάνει χρήσεις δημοσίων κτηρίων και τραπεζών στο μεγαλύτερο μέρος του. Ο φαρδύς αυτός δρόμος λοιπόν, μετά το μεσημέρι, έχει ελάχιστη κίνηση πεζών. Όσα μουσεία και να πλάσονται στην αρχή και το τέλος της διαδρομής του, δε γεμίζει με τουρίστες που συρρέουν για να τον περπατήσουν. Μάλλον θα κατάλυγε σαν τη γραμμική έκφραση του παραδείγματος της Ομόνοιας, που μετά τον επανασχεδιασμό της, μετατράπηκε σε αμήχανη και σκοτεινή διέλευση πεζών.

Και τελικά, η Πανεπιστημίου, σχεδιασμένη απ' τον 19ο ως βασική λεωφόρος κίνησης της πόλης, αποτελεί και ιστορικά (πρακτικά το βλέπουμε αυτό κάθε μέρα στις μετακινήσεις μας) βασικό αστικό συντελεστή διαμπερούς διέλευσης. Η μετατροπή της λοιπόν σε πεζόδρομο αναιρεί αυτή τη βασική λειτουργία. Πως μπορεί ο όποιος τενοκράτης να εξαναγκάσει ένα δρόμο σε κεντρική διέλευση πεζών όταν ολόκληρη η πόλη είναι δομημένη ώστε να αυτός να αποτελεί βασική λεωφόρο;

Στην κοινή αντίληψη των κατοίκων της Αττικής, η Αθήνα δεν είναι το ένα και μοναδικό κέντρο της πόλης και φυσικά δεν αντιμετωπίζεται και ως τέτοιο, καθώς υπάρχουν πολλά διάσπαρτα κέντρα και στα προάστια, που εξυπηρετούν σχεδόν τις ίδιες ανάγκες των κατοίκων όπως και το κέντρο (ανάγκες για δουλειά, κατανάλωση, υπηρεσίες κλπ). Στον κοινό νου λοιπόν, αλλά και στην πράξη, η κεντρικότητα της Αθήνας είναι ακριβώς αυτή της η ιδιότητα, του κυκλοφοριακού κόμβου, που ενώνει τα προάστια (αν μένεις δηλαδή Καλλιθέα, και θες να πας Γαλάτσι, θα περάσεις από το κέντρο). Είναι ένας δρόμος δηλαδή υπερτοπικής σημασίας που εξυπηρετεί ολόκληρη την πόλη, η οποία γενικά, δεν εξυπηρετείται επαρκώς από τα ΜΜΜ. Η αντιμετώπιση του κέντρου σαν ανεξάρτητο και αποκομμένο κομμάτι της Αθήνας και η αυτοαναφορική πεζοδρόμηση της Πανεπιστημίου, που μπορεί να επιφέρει βελτιώσεις τοπικά, αλλά ταυτόχρονα σταματά να εξυπηρετεί την υπόλοιπη πόλη, θα αποτελούσε πολεοδομικό πραξικόπημα.

για την επιστροφή της κατοικίας στο κέντρο

Η αρχιτεκτονική φιλολογία περί της επιστροφής της κατοικίας στο κέντρο είναι παράδοση εν τη γενέσει της, για κάποιον τρίτο που εύκολα συνειδητοποιεί ότι το κέντρο δε σταμάτησε ποτέ να κατοικείται. Η επιστροφή της κατοικίας χτίζεται πάνω στην ιδεολογία του "κενού"- έρημου κέντρου. Αλλά με τον όρο κενό δεν εννοούνται ακριβώς τα κενά κτίρια. Ο πολεοδομικός ρατσισμός, στα κενά κτίρια ή διαμερίσματα, συμπεριλαμβάνει ακόμα και τα κατοικημένα -με ενοίκιο ή χωρίς- από ανεπιθύμητες κοινωνικές ομάδες (μετανάστες, λούμπεν, εργάτες, πολιτικές καταλήψεις κλπ) (χάρτης 5). Από σύνολα, δηλαδή που δε συνάδουν με την εικόνα που το κράτος στοχεύει να προβάλλει για την πρωτεύουσά του, αλλά και στα οποία δεν μπορεί να βασιστεί οικονομικά σαν καταναλωτές.

Το επιθυμητό υποκείμενο φαίνεται να αναφέρεται στο λευκό μεσοαστό καταναλωτή που, όπως έλεγε και ο πρόεδρος του ιδρύματος ωνάση, «θα περιφρουρήσει το κέντρο, αν εγκρίνει το αποτέλεσμα με την παρουσία του και η πολιτεία θα πιεστεί να αναλάβει τις ευθύνες της». Σα να λέμε ότι οι καταναλωτές του σαββατοκύριακου δεν

χάρτης 5_τα κενά του κέντρου

αρκούν και αναζητούν σύμμαχους των 7 ημερών και των 24 ωρών στις βρωμοδουλειές τους. Η απαίτηση των πολιτών–κατοίκων προς το κράτος, πλέον, για την επιβολή της ομαλότητας είναι περισσότερο η “συναίνεση στη βαρβαρότητα” με κρατικές ευλογίες.

Είναι πιθανό όμως κάτι τέτοιο σε αυτή τη φάση; Για να το διαπιστώσουμε, καλό θα ήταν να προσπαθήσουμε να προσδιορίσουμε ποιο είναι το επιθυμητό υποκείμενο για να επιστρέψει. Σύμφωνα με τα δημοσιεύματα αυτοί είναι φοιτητές, καλλιτέχνες και δημόσιοι υπάλληλοι, νεαρά ζευγάρια, μεσοαστοί.

Όσον αφορά τους πρώτους στη λίστα, τους φοιτητές, αυτοί οι ίδιοι οι ειδικοί της πόλης που αποφάσισαν τη σταδιακή μετακίνηση των σχολών στο πανεπιστημιακό γκέτο του ζωγράφου, βερμπαλίζουν σήμερα περί του αντιθέτου. Επειδή όμως το κράτος πριν πάρει αποφάσεις, τα βάζει κάτω και κάνει τους υπολογισμούς του, επέλεξε τη μεταφορά των σχολών (κυρίως για λόγους δημόσιας τάξης και γιατί το κέντρο δεν προσφερόταν για ανάπτυξη των υποδομών των πανεπιστημίων, κ.α.) γνωρίζοντας ότι αυτό θα συμπαρασύρει τη φοιτητική κατοικία προς τα κει και μαζί της ένα σωρό εμπορικών δραστηριοτήτων που ανθούν γύρω από τα πανεπιστήμια. Ας σημειώσουμε βέβαια, ότι αυτό δε σημαίνει πως το κέντρο έμεινε ποτέ κενό από κατοικία.

Τα δημοσιεύματα που θέλουν τα ξενοδοχεία γύρω από την ομόνοια να γίνονται φοιτητικές εστίες, ή ο διαγωνισμός 18 steps του μεγαλοεργολάβου-μαφιόζου Ι.Τσάκωνα για φοιτητικές κατοικίες στο Μεταξουργείο, δεν μπορούν να μας πείσουν ότι πρώτον αίρονται οι λόγοι της απομάκρυνσης ενός παραδοσιακά αμφισβητητικού υποκειμένου από το κέντρο (εντάξει είπαμε ότι οι φοιτητές έχουν κάψει το μυαλό τους με την κατανάλωση εικόνων και προϊόντων, αλλά όχι και να φέρουμε μια συγκεντρωμένη μάζα νεολαίων στο κέντρο της πόλης, σε εποχές που η πραγματικότητα εγκαλεί). Και δεύτερον, δεν μπορούν να μας πείσουν ότι το κράτος θα διαθέσει λεφτά για την ανάπλαση για να εγκατασταθεί εκεί μια όχι τόσο κερδοφόρα λειτουργία όπως οι φοιτητικές εστίες, ότι δεν το ενδιαφέρει δηλαδή στη συνέχεια η, με όρους καπιταλιστικής κερδοφορίας, αξιοποίησή της!

Από την άλλη αυτό που λέγεται μεσοαστική εναλλακτική/καλλιτεχνική νεολαία, που έλκεται από την underground ατμόσφαιρα του κέντρου, προέρχεται από μια τάξη που συνεχώς συρρικνώνεται αριθμητικά και οικονομικά. Αν μαζί μ'αυτό προσθέσει κανείς και την αδιάσειστη πραγματικότητα των άδειων lofts του κέντρου⁷, νομίζουμε ότι κάποιος εποικισμός ενός καινούριου in θύλακα του κέντρου, το πολύ πολύ να έκανε out κάποιον παλιότερο, σε μία κίνηση ανακύκλωσης συγκεκριμένου και μικρού αριθμού υποκειμένων.

Όσον αφορά στις μεσοαστικές οικογένειες, αυτές έχουν αρχίσει να μετακινούνται ήδη από τα 80's προς τα περίχωρα και δεν βλέπουμε τους λόγους να θέλουν να επιστρέψουν. Κι ας ήταν τα 80's η αρχή της ελληνικής εκδοχής της μεταμοντέρνας φιλολογίας για την πόλη που, εκκινώντας από διάφορα σημεία, όπως η αφομοίωση της κριτικής πάνω στη στεγνή και αυστηρά λειτουργική πολεοδομική προσέγγιση της προηγούμενης μοντέρνας-φορντικής περιόδου ή οι φιλοαστικές προσεγγίσεις στην τέχνη με τον αντίκτυπό τους στα μεσοστρώματα, αλλά κυρίως το ξεδίπλωμά της σε μια περίοδο γιγάντωσης του τριτογενούς, προσπάθησε να δημιουργήσει στο συλλογικό φαντασιακό το μύθο (ή καλύτερα το brand) ενός urban κέντρου πόλης. Μιας πόλης που άρχισε να ανασυνθέτει το χάρτη της με όρους κατανάλωσης. Κι ενός κέντρου με τα αρχαία, τα νεοκλασικά, τα βιομηχανικά, του κτίσματα, διαδρομές, ακόμα και ολόκληρες συνοικίες (Πλάκα και Εξάρχεια με Ψυρρή, Γκάζι και Κεραμεικό

να ακολουθούν) που διέθεταν ιστορικό ή συμβολικό ή ιδεολογικό "πλούτο" έτοιμο να περάσει στη σφαίρα της κατανάλωσης.

Από τη θεωρία στην πράξη όμως τα πράγματα έγιναν λίγο διαφορετικά. Στο κέντρο μπορεί να δημιουργήθηκαν κατά καιρούς εναλλασσόμενοι θύλακες διασκέδασης, αλλά στο ζήτημα της κατοίκησης, η μεσοαστική κριτική στη βαβούρα, τη βρωμιά, τη στενοχωρία (που ήταν πολύ περισσότερο αισθητική-οικολογική, παρά από ταξική σκοπιά), έσπρωξε αυτούς και τα παιδιά τους στα προάστια.

Το κράτος, λαμβάνοντας υπόψιν και τα εργολαβικά συμφέροντα, ήρθε στη συνέχεια οργανωμένα να επισφραγίσει και να διευρύνει αυτήν τη διάχυση της πόλης, με την επαναλαμβανόμενη νομιμοποίηση αυθαιρέτων, με την επέκταση του μετρό, τη σύνδεση με τον προαστιακό, κάνοντας επιπλέον μεγάλα οδικά έργα προς τα προάστια, λύνοντας το πρόβλημα διασύνδεσης διάφορων περιοχών κατοικίας με τους παλιούς και νέους πόλους συγκέντρωσης, κατανάλωσης, διασκέδασης, διοίκησης, εκπαίδευσης. Ακόμα και η δημιουργία της αττικής οδού, τελικά, πολύ περισσότερο ένωσε νεοδημιουργημένες περιοχές κατοίκησης, γύρω από αυτήν (αλλά και εξαιτίας της), παρά ήταν απλά «περιαστική». Αυτό δε σημαίνει σε καμία περίπτωση ότι η νέα γενιά, μετακομίζοντας άφησε το κέντρο νεκρό. Σε αυτό παρέμειναν οι γονείς και οι παππούδες, οι παλιοί του κάτοικοι, αστοί, μικροαστοί και εργάτες, που είχαν χτίσει τις ζωές τους στις γειτονιές της Αθήνας, είτε ως ντόπιοι, είτε ως μετανάστες από τη μικρασία, είτε ως εσωτερικοί μετανάστες από την επαρχία σε διάφορες ιστορικές φάσεις. Σε αυτούς προστέθηκαν στα 90's, ξεκινώντας από τα υπόγεια και ανεβαίνοντας, οι μετανάστες από την Αλβανία και το ανατολικό μπλόκ και στα 00's οι μετανάστες από την Ασία και τη Β. Αφρική, δίνοντας στις σημερινές αθηναϊκές γειτονιές τη ζωντάνια της κατοικημένης πόλης (πυκνοκατοικημένης σε πολλές περιπτώσεις), με ό,τι αυτό συνεπάγεται για το δημόσιο χώρο.

Να συμπληρώσουμε εδώ πως, η μετακίνηση που περιγράψαμε, των οικογενειών προς τα προάστια, δεν έγινε άνευ οικονομικών δεσμεύσεων. Και για να πούμε τα πράγματα με το όνομά τους, το να παρατήσουν τα σπίτια τους, ενώ ακόμα αποπληρώνουν δάνεια, ενώ πληρώνουν ένα σωρό φόρους γι' αυτά, και κόντρα στην (υπό) κουλτούρα του υγιεινισμού που τους διακατέχει, να πάρουν τα παιδιά τους και να τρέχουν στο κέντρο επειδή βάλανε μερικά πλακάκια και πολλούς αρματωμένους, μάλλον μοιάζει με σενάριο πολεοδομικής φαντασίας. Κι αν αυτό ακούγεται εκνευριστικά απλουστευτικό από μέρους μας, μπορεί κανείς να ανατρέξει στους συλλογισμούς του ίδιου του rethink athens στο κομμάτι για την επιστροφή της κατοικίας: πεζοδρόμηση, αρά ανάπτυξη (:), άρα επιστροφή κατοικίας (;;;!). Μεταφυσική.

για την εμπορική/οικονομική ενίσχυση του κέντρου

Στα επιχειρήματα λοιπόν της πρότασης για την αναβίωση του κέντρου της Αθήνας, συμπεριλαμβάνεται και η εμπορική/οικονομική ανάπτυξη που θα επιφέρει η πεζοδρόμηση. Η εμπορικο-οικονομική ανάπτυξη στις μέρες μας αποτελεί βέβαια σαθρό επιχείρημα στα αυτιά όλων, καθώς η κατανάλωση συνεχώς φθίνει, τα μαγαζιά κλείνουν το ένα μετά το άλλο και απ' ό,τι φαίνεται τα πράγματα θα γίνουν πολύ χειρότερα. Αλλά και πριν την κρίση, το

εμπόριο στο κέντρο έχανε ήδη πελατεία από τους νέους πόλους εμπορίου και ψυχαγωγίας που δημιουργήθηκαν στα προάστια, παράλληλα με τους καινούριους αυτοκινητοδρόμους, το μετρό και τον προαστιακό.

Θα μπορούσε, ίσως, κανείς να υπερασπιστεί ως στόχο την προσέλκυση καταναλωτών από τα προάστια στο εμπορικό κέντρο, αν φυσικά έχει ξεχάσει τα τελευταία mall που χτίστηκαν εκτός κέντρου, καλά καλά δεν έχουν κλείσει δυο χρόνια λειτουργίας ακόμα (βλ. Ψυχικό High Street στα βόρεια, Athens Metro Mall στα νότια), καθώς και τα υπόλοιπα εμπορικά κέντρα που έχουν εδραιωθεί σαν βασικοί χώροι στέγασης του ελεύθερου χρόνου, κυρίως των εφήβων, τα τελευταία 7 χρόνια (The Mall, στο Μαρούσι, Athens Heart, στην Πειραιώς και το σύμπλεγμα υπερκαταστημάτων και πάρκων διασκέδασης στου Ρέντη). Τα mall των προαστίων είναι ανταγωνιστικά καθώς κρατάνε τους πελάτες τους ικανοποιημένους προσφέροντας ασφάλεια, άνεση και φυσικά parking, σε αντίθεση με το κέντρο που πλέον μόνο μειονεκτήματα φαίνεται να παρουσιάζει: κυκλοφοριακή συμφόρηση/μετανάστες/άστεγοι/διαδηλώσεις/επεισόδια, μια σχέση ενόχληση στα αυτιά των καταναλωτών.

Οι νέοι πόλοι διασκέδασης και εμπορίου των προαστίων, βέβαια, δε φύτρωσαν τυχαία. Όπως είπαμε, η ριζική αναδιάρθρωση στις μετακινήσεις, έφερε και την αναδιάρθρωση του εμπορευματικού χάρτη της πόλης. Αυτή η μετακίνηση, όπως περιγράψαμε και πριν, μεθοδεύτηκε από το κατασκευαστικό κεφάλαιο και το κράτος, παράλληλα με τα μεγάλα κυκλοφοριακά έργα που γίνονταν για την εξυπηρέτηση του αεροδρομίου και των ολυμπιακών εγκαταστάσεων (Αττική οδός, μετρό, προαστιακός, ανισόπεδο στην Κηφισίας κτλ). Δε θα υπήρχε ΙΚΕΑ στα Σπάτα χωρίς Αττική οδό και προαστιακό σιδηρόδρομο.

Παρά τη βαβούρα εν αναμονή των ολυμπιακών του '96, για μεταμόρφωση του κέντρου της πόλης σε διασκεδασούπολη, στα μέσα της δεκαετίας το '90, το κατασκευαστικό κεφάλαιο (εν όψει των ολυμπιακών που έγιναν τελικά το '04), πήρε την απόφαση τελικά να φύγει εκτός κέντρου, αρπάζοντας τη μεγάλη ευκαιρία και χωρίς να είναι αναγκασμένο να ακολουθεί κατά γράμμα το ρυθμιστικό σχέδιο και τις πολεοδομικές διατάξεις, εκμεταλλεόμενο παράλληλα τις φθηνότερες αξίες γης αλλά και τη δυνατότητα κατασκευής μεγάλης κλίμακας, η οποία αποδίδει πολύ περισσότερο κέρδος, απ' ότι οι επαναχρήσεις και ανακατασκευές των κτιρίων του κέντρου.. Μέσα στη γενική στροφή του παγκόσμιου χρηματοπιστωτισμού προς το real estate, στην Ελλάδα έγιναν συγχωνεύσεις στον κατασκευαστικό τομέα που βοήθησαν στο να ανταπεξέλθουν στο μέγεθος των ευκαιριών, ενώ και μικρότερες κατασκευαστικές εταιρίες ακολουθούσαν (και στην κυριολεξία) τους δρόμους που ανοίγονταν, κλείνοντας συμφωνίες για κατασκευές μικρότερης κλίμακας (κατοικίες, γραφεία, μαγαζιά, πλατείες), εκμεταλλεόμενες τους νέους πόλους ανοικοδόμησης που δημιουργούσαν οι οδικοί άξονες και τα λοιπά μεγάλα έργα⁸.

Τα επιχειρήματα για οικονομική ενίσχυση του κέντρου φαίνονται ακόμα πιο αδύναμα αν δει κανείς πως στο νέο ρυθμιστικό προβλέπεται παράλληλα ανάδειξη του θαλάσσιου μετώπου «ως συστατικού στοιχείου της πολιτιστικής και παραγωγικής/ οικονομικής φυσιογνωμίας της Αθήνας ως Μεσογειακής Πρωτεύουσας» (από το δελτίο τύπου του ΥΠΕΚΑ: «Το νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας- ένα ρεαλιστικό όραμα για την πόλη», 20-07-2011). Κινήσεις που σαφώς φανερώνουν την υλοποίηση αυτής της τάσης, είναι η μεταφορά της λυρικής αλλά και της εθνικής βιβλιοθήκης (σημαντικές πολιτιστικές λειτουργίες του ιστορικού κέντρου, της περιφέρειας "τριλογίας"), σε νέο κτίριο στο χώρο του παλαιού ιπποδρόμου, που ετοιμάζεται με χρηματοδότηση του ιδρύματος

Νιάρχος (πακέτο με υποσχέσεις για γενικότερη ανάπτυξη του φαληρικού όρμου), αλλά και το σχέδιο νόμου για το Ελληνικό⁹ που προβλέπεται να δημιουργήσει έναν ανταγωνιστικό πόλο πολιτιστικά και οικονομικά. Στο καινούριο ρυθμιστικό γίνεται επίσης, εκτενής αναφορά στους διάφορους «πόλους ανάπτυξης» (χάρτη 5) της Αττικής, τους οποίους –παρά τις διακηρυγμένες προθέσεις τους για ενίσχυση του κέντρου και την ανάσχεση της επέκτασης της πόλης, από τη μία τους χωροθετούν, σχεδόν, σε όλες τις αδόμετες περιοχές στην περιφέρεια της Αθήνας και από την άλλη, δεν έχουν τρόπους να εμποδίσουν την επανάληψη του σεναρίου: οικιστική ανάπτυξη γύρω από νέους δρόμους, που συνδέουν τους καινούριους πόλους κτλ.¹⁰

Οι παραπάνω κινήσεις λοιπόν φαίνονται ξεκάθαρα αντιθετικές στο πλάνο της ενίσχυσης και αναβάθμισης του κέντρου. Το εμπόριο στην Αθήνα, στα προάστια και στο παραλιακό μέτωπο θα μπορούσαν να αναπτυχθούν παράλληλα μόνο σε περίοδο γενικότερης καλπάζουσας ανάπτυξης, εποχές που μας έχουν αφήσει ανεπιστρεπτή. Οι καταναλωτές λοιπόν των προαστίων επί τω πλείστω θα μείνουν στα προάστια και αν υπάρχει μια πιθανότητα να επιτευχθεί κάποιου είδους εμπορική αναβάθμιση μέσα από αυτήν την κεντρική ανάπτυξη, αυτή αφορά μάλλον την πανεπιστημίου τοπικά, και όχι το ευρύτερο κέντρο, όπως υπαινίσσονται. Και ο μοναδικός τρόπος που θα μπορούσε να τραβήξει κόσμο η νέα “γραμμική πλατεία” θα ήταν η απορρόφηση των καταναλωτών από άλλους παρόμοιους εμπορικούς θύλακες, για παράδειγμα τις ήδη πεσμένες σε κινητικότητα Ερμού και Αιόλου. Και τότε αυτές θα υποβαθμίζονταν και θα παρήκμαζαν με τη σειρά τους. Κάτι σαν μια μορφή ανακύκλωσης δηλαδή, η μια περιοχή καταναλώνει την άλλη, διαδικασία όχι και τόσο καινούρια. Το κόλπο είναι δοκιμασμένο στον τομέα της διασκέδασης όπως ξαναείπαμε, όπου μετά την αναβάθμιση του Ψυρρή ακολούθησε το Γκάζι αδειάζοντας το προηγούμενο.

Ακόμα και χωρίς σπουδαία εμπορική κίνηση όμως, το δυτικό κομμάτι του εμπορικού τριγώνου, αυτό πλησιέστερα στην Ομόνοια, δεν έχει μείνει και δεν πρόκειται να μείνει “κενό” από άποψη καπιταλιστικής αξιοποίησης. Ταυτόχρονα με την έξοδο του επίσημου-“λευκού” κεφαλαίου σε βορρά και νότο, συνέβη και κάτι άλλο. Αποφασίστηκε και μεθοδεύτηκε η εγκατάσταση σε περιοχές του κέντρου της πόλης, εγκληματικών δραστηριοτήτων, κυρίως κυκλωμάτων πορνείας και διακίνησης ναρκωτικών, που την περίοδο των ολυμπιακών παρουσίαζαν εξαιρετικά υψηλή κερδοφορία. Χωρίς να λέμε φυσικά ότι αυτά τα δύο δεν συνδέονται οργανικά, και στο επίπεδο της “μαφιόζικης” διαχείρισης της εργασίας των μεταναστών στα ολυμπιακά έργα και αλλού, και στο επίπεδο του ξεπλύματος μαύρου χρήματος μέσω των προϋπολογισμών των μεγάλων έργων. Εντωμεταξύ, η ενοίκιαση με το κεφάλι, σε μετανάστες, ακόμα και κτιρίων γραφείων και μαγαζιών που έχουν κλείσει, αποδεικνύεται καπιταλιστικά πολύ πιο κερδοφόρα από άλλες μορφές γαιοπροσόδου. Και να μην ξεχνάμε ότι στη φάση της κρίσης που ο «λευκός» καπιταλισμός δεν αποδίδει αρκετά, αν κάτι έχει υψηλή και σίγουρη κερδοφορία είναι τέτοιες δουλειές!

για την αισθητική/περιβαλλοντική αναβάθμιση

Δεν είναι ανάγκη να σχολιάσουμε πάλι τη βάρβαρη και ισοπεδωτική τάξη ή τη νυχτερινή νέκρα των περισσότερων δυτικών τουριστικών αισθητικά αναβαθμισμένων κέντρων. Αν υπάρχει κάτι γοητευτικό στην

Αθήνα σαν πόλη είναι ο σχετικά ασχεδιάστος και χαοτικός τρόπος με τον οποίο εξελίχθηκε (ειδικότερα μέχρι το 2004). Η αδυναμία ή η επιλογή ανά περιόδους του κράτους να μην εφαρμόσει συνεκτικά και με συνέχεια τις γραμμές των σχεδίων στην πράξη, από τη μεγάλη μέχρι τη μικρότερη κλίμακα, από τους δρόμους μέχρι τα πεζοδρόμια, από τα αστικά κενά μέχρι τα πλακάκια, έδωσε την ευκαιρία, ο αστικός χώρος να εγγράψει έντονα τις μικρές και μεγάλες συγκρούσεις συμφερόντων που την έχτισαν και να σωθεί ο ανθρώπινος παράγοντας.

Η Αθήνα πάντα είχε ένα πλεονέκτημα, δεν είχε ποτέ απόλυτα στο κέντρο της ένα αισθητικά αναβαθμισμένο σκηνικό. Οι δύο κορυφές, του συμβολικού ιστορικού τριγώνου, του Συντάγματος και της Ομόνοιας, ήταν στην καθημερινότητά τους πόλοι συγκέντρωσης δύο διαφορετικών σφαιρών, ταξικά προσδιορισμένων: της αστικής και της λαϊκής, με τη δική της αισθητική η καθεμία. Από τη Βαρκελώνη μέχρι το Λονδίνο και το Παρίσι μπορούμε να διαβάσουμε ένα πράγμα: ότι είναι πόλεις με αισθητικά αναβαθμισμένα κέντρα. Μπορούμε όμως να διαβάσουμε κι ένα άλλο: ότι η ομαλότητα μιας καθημερινής κίνησης (κυρίως τουριστικής) σε ένα κέντρο άνευ προβλημάτων, κρύβει τις αντιθέσεις ή τις συμμαχίες των διαφόρων υποκειμένων (και πακέτο την αισθητική τους) μεταφέροντάς τες μακριά.

Τα δίπολα αισθητική αναβάθμιση/υποβάθμιση, πράσινο/τσιμέντο που κυριάρχησαν τη μεσοαστική, ακόμα και την αριστερή σκέψη (κι ενώ κάλλιστα η καθεμία από τις επιλογές θα μπορούσε να υπονοεί διαφορετικού τύπου καπιταλιστικά συμφέροντα) είχαν ένα χαρακτηριστικό, μιλούσαν για την πόλη με αισθητικούς/ αντικειμενικούς/ επιστημονικούς όρους αφήνοντας στην άκρη οποιαδήποτε ταξική αιχμή, και δουλεύοντας σταθερά στη μάχη της πόλης με το πλευρό των κυριάρχων.

Γιατί η πραγματικότητα της αισθητικής αναβάθμιση δεν είναι το να αλλάξουμε τα παγκάκια ή να σπείρουμε ράγες, είναι το να φορέσουμε στο κέντρο ένα νεκρικό ευρωπαϊσμό που δε χωράει ούτε αστέγους, ούτε μικροπωλητές, ούτε μετανάστες, ούτε ζητιάνους, ούτε φτωχούς, ούτε κουτσούς, ούτε αλήτες.

Όσοι θεωρούν τους εαυτούς τους ειδικούς στα ζητήματα της πόλης, και δεν μπορούν να αναγνώσουν την ιδιαιτερότητα του αθηναϊκού κέντρου, και μιλούν τη σήμερα, για "αναβάθμιση και ανασυγκρότηση του δημόσιου χώρου", καλό θα ήταν να γνωρίζουν επίσης ότι δε χρειαζόταν να χαλάσουν τόσα λεφτά και τόσα χρόνια στις σπουδές τους για να γίνουν μικροαστοί, ώστε το καλύτερο που μπορούν να σκεφτούν και να νοιώσουν είναι το: ότι βρωμάει ας πάει πιο πέρα.

Όσον αφορά την μπαρούφα της περιβαλλοντικής αναβάθμισης, μάταια προσπαθήσαμε να βρούμε στο Re-think Athens τις αναφορές στην περιβαλλοντική σημασία του έργου, που ήταν εκτεταμένες, όταν αυτό το σοφό πόνημα ήταν ακόμα στο στάδιο του ερευνητικού. Τώρα λέει μόνο για κάτι δέντρα και για το οικολογικό πλακάκι που θα στρωθεί. Μάλλον κάποιος θα σφύριξε στου κ.Τουρνικιώτη το αυτί, ότι το καυσαέριο από το σταμάτα-ξεκίνα και η νχορύπανση των κορνών από τους γύρω μπιτσιλιαρισμένους δρόμους, δε θα βοηθήσουν πολύ τη βελτίωση του μικροκλίματος. Άσε που οι τουρίστες και οι καταναλωτές είναι το πιο βρωμερό υποκείμενο πέραν, είτε τους σκεφτείς σαν ολόκληρη βιομηχανία, είτε απλά αναλογιστείς ένα διάσημο νησί την περίοδο της τουριστικής αιχμής. Σκουπίδια, θόρυβος και ξερατά.

για την ιστορική και πολιτιστική ανάδειξη (α.κ.α. τουριστική αξιοποίηση)

Στη σύντομη περιγραφή του έργου, από το site του Re-think Athens, διαβάζουμε μεταξύ άλλων (ο τονισμός με bold δικός μας): «Αποστερημένο από σύγχρονα πρότυπα και δυναμικές προτάσεις που θα αναστρέψουν την υποβάθμιση, το οικονομικό και διοικητικό κέντρο της πόλης ακολουθεί μοιραία την περιβαλλοντική, κοινωνική και οικονομική καταστροφή του. Ακόμη και η περιοχή της τριλογίας –του θαυμάσιου αρχιτεκτονικού συνόλου στο οποίο αποτυπώνεται η αύρα και η εικόνα της πόλης– παραδόθηκε στην υποβάθμιση, αποδεικνύοντας ήδη τη μεταφορά της κρίσης από το Γεράνι και την Ομόνοια έως εκεί. (...) Το πρόγραμμα «Re-think-Athens, Ξανά-σκέψου την Αθήνα» (...) έχει στόχο να αναιρέσει την εντεινόμενη υποβάθμιση και να αναβιώσει το κέντρο της Αθήνας με ποικίλες λειτουργίες: επιχειρηματικές, υπηρεσιών, κατοικίας, αναψυχής και πολιτισμού, ενθαρρύνοντας παράλληλα πολλαπλές δράσεις. **Η συνέχεια της παρέμβασης προς τη λεωφόρο Αμαλίας, την Ομόνοια και την οδό Πατησίων, θα διαμορφώσει ένα δακτύλιο που θα συνδέσει τον πεζόδρομο της Διονυσίου Αρεοπαγίτου και το νέο Μουσείο της Ακρόπολης με το Αρχαιολογικό Μουσείο, και την πλατεία της Ομόνοιας με το Μοναστηράκι και το Θησείο, φέρνοντας σε αμεσότερη επαφή τη ζωντάνια της σύγχρονης πόλης με τους αρχαιολογικούς χώρους και τον τουρισμό. (...) Με στόχο τη βιώσιμη κινητικότητα, πεζοδρομούνται κεντρικές περιοχές και αρτηρίες οδηγώντας σε μια διαφορετική, **ελκυστική και κοσμοπολίτικη αστική γεωγραφία**. Σε αυτό το πλαίσιο, η Αθήνα μπορεί να κάνει ένα σημαντικό βήμα για να δώσει πνοή στο Κέντρο, διαμορφώνοντας άλλη αντίληψη για την αναβάθμιση και ανασυγκρότηση του δημόσιου χώρου της.»**

Κι ακολούθως στην καθημερινή της 18ης/03/12, διαβάζουμε μεταξύ άλλων:

«Ο καθηγητής Παναγιώτης Τουρνικιώτης εξηγεί πώς θα γίνει η παρέμβαση

– Υπάρχει κάποιο «υπόδειγμα» από το εξωτερικό που ακολουθείτε;

– Δεν είναι ούτε στη θεωρητική προσέγγιση ούτε στη μεθοδολογία της ερευνητικής δουλειάς που κάνουμε χρόνια τώρα να ακολουθούμε «υποδείγματα». (...) Μπορεί να εκπλαγείτε, λοιπόν, **αλλά υπάρχουν πολλά ανάλογα και πολύ επιτυχημένα παραδείγματα στις ευρωπαϊκές πόλεις**. Έζησα από κοντά, τα τελευταία 15 χρόνια, τη μετατροπή της πιο κεντρικής λεωφόρου των αυτοκινήτων, των μνημείων και του εμπορίου του Μπορντό σε ένα δρόμο φιλικό στον πεζό, με αποκλειστική διέλευση του τραμ. Αυτό ήταν μάλιστα το πρώτο τραμ με ρευματοδότηση από το έδαφος, για την αισθητική προστασία του περιβάλλοντος, όπως θα θέλαμε να είναι και στην Αθήνα. Έζησα επίσης στη Φρανκφούρτη τη μετατροπή της πιο κεντρικής λεωφόρου της πόλης, του Zeil, σε ένα καταπράσινο Βουλεβάρτο χωρίς αυτοκίνητα, εξαιρετικά φιλικό στους πολίτες. Το ίδιο συνέβη σε κεντρικές λεωφόρους στο Γκρατς, στη Λωζάννη, το Ελσίνκι, και αλλού όπου κυκλοφορούν πεζοί μαζί με τραμ, αλλά ακόμα και στην Ισπανία στην Κωνσταντινούπολη. Με άλλο τρόπο αλλά αντίστοιχα λειτουργούν στη Βαρκελώνη ή στο Βερολίνο η περίφημη Ramblas και η λεωφόρος με τις Φιλίνες. Όπως αντιλαμβάνεστε, η πρόταση μετατροπής ενός κεντρικού άξονα κυκλοφορίας αυτοκινήτων σε πεδίο κυκλοφορίας που να είναι φιλικό στον πολίτη, δηλαδή να συνδυάζεται με το ποδήλατο, με ήπια μέσα μαζικής μεταφοράς και μετρημένη χρήση αυτοκινήτου, είναι πια ένας κοινός τόπος στην Ευρώπη του 21ου αιώνα.»

Στην ακαδημαϊκή αυτή μάχη με την κοινή λογική, επιστρατεύθηκαν ένα σωρό παραδείγματα επιτυχημένων πεζοδρομήσεων κεντρικών δρόμων δυτικών πόλεων, για να πεισθούμε οι αδαείς για το πως η πεζοδρόμηση της

πανεπιστημίου θα φέρει ανάπτυξη, τουρισμό κι ευρωπαϊκό αέρα: Φρανκφούρτη, Λωζάννη, Ελσίνκι, Βαρκελώνη, Βερολίνο, Ινσταμπούλ, Μπορντώ, αλλά και Μαδρίτη, Άμστερνταμ, Κοπεγχάγη.

Άσχετα αν όλα αυτά τα παραδείγματα μιλούν για πόλεις με διαφορετική δομή, τελείως διαφορετικές παρεμβάσεις, ή άλλης κλίμακας (όπως στην πρόσφατη giga-ανάπλαση στη Μαδρίτη, γύρω από τον ποταμό Manzanares)¹¹. Το μόνο που μπορούμε να δούμε σαν κοινό σημείο μεταξύ της Αθήνας και των υπόλοιπων τουριστικών πόλεων είναι η μάχη για την ανανέωση του brand, της εικόνας της, ουσιαστικά, στα τουριστικά προσπέκτους. Η πτώση του ευρωπαϊκού τουρισμού, ή λόγω κρίσης, ή λόγω κορεσμού, καθώς πολλοί τουρίστες έχουν γυρίσει ήδη μια φορά τις διάφορες ευρωπαϊκές πόλεις και βαρέθηκαν, βάζει τις πόλεις στο παιχνίδι του ανταγωνισμού μεταξύ τους και της ανανέωσής τους, ως προϊόντα.

Κατά πάσα πιθανότητα όμως, είτε η Αθήνα συνεχίσει να πουλάει το parthenonas+tzatziki, ή το αλλάξει σε parthenonas+tzatziki+new.plakaki.stin.panepistimiou οι τουρίστες θα χαιρετάνε την Αθήνα από τα κρουαζιερόπλοια.

Όσο για τους «αθηναίους πολίτες», που για χάρη της επιστροφής τους στο κέντρο γίνεται κι η πόλη «καλύτερη», είναι γεγονός πως δεν υπάρχουν πολλοί ανάμεσά τους που θα αντιληφθούν, μέσω μιας ενιαίας εμπειρίας, την ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων. Ο λόγος είναι ο προφανής: ο περίπατος αυτός δεν τους αφορά! Πέρα από **την αγκύλωση στα Ι.Χ.**, όποιος ζει ή κινείται στο κέντρο εύκολα μπορεί να αντιληφθεί πως το να πάρει κανείς ένα πρωί σβάρνα τα μουσεία της αθήνας ή να περπατάει χιλιόμετρα σε μια αθήνα γεμάτη ανηφόρες, δεν είναι μια συνηθισμένη μέρα αναψυχής και ξεκούρασης.

Ένα πράγμα είναι σίγουρο ότι σ'αυτήν τη "διαφορετική, ελκυστική και κοσμοπολίτικη αστική γεωγραφία" υπάρχουν πολλά πράγματα που θα οδηγηθούν εκτός χάρτη. Και αυτό στην προσπάθεια κατασκευής μιας ενιαίας ταυτότητας για την πόλη της Αθήνας, της οποίας η ιστορία ξαναγράφεται κρατώντας επιλεκτικά μόνο τα στοιχεία εκείνα που επιβεβαιώνουν αυτήν την ταυτότητα. Δηλαδή, τα μνημεία, τα νεοκλασικά κτίρια, όπως η αναφερόμενη "τριλογία" (αρχιτεκτονική αποτύπωση της επιβολής της εξουσίας στον αστικό χώρο), τα μουσεία και τα πολυτελή ξενοδοχεία, τα ακριβά ρεστοράν και τα κοσμηματοπωλεία που παραπέμπουν στην ευρωπαϊκή και "υψηλού επιπέδου" κουλτούρα της αστικής τάξης. Μιας κουλτούρας κατάλληλης αισθητικής για να κοσμεί ταξιδιωτικά έγγραφα ελκυστικά στους απαιτητικούς Ευρωπαίους τουρίστες.

Αλλά η ιστορία αυτής εδώ της πόλης, σε πείσμα των rethinkιστών, σε καμία περίπτωση δεν περιλαμβάνει μόνο αυτά. Η δυτική πλευρά του ιστορικού-εμπορικού τριγώνου φιλοξένησε, κατά τη διάρκεια του προηγούμενου αιώνα, το κράμα εκείνο της λαϊκής κουλτούρας, της δημιουργικότητας και της αυθεντικότητας των χιλιάδων επαρχιωτών που ερχόντουσαν μετανάστες στην Αθήνα για να δουλέψουν στις οικοδομές και τις βιομηχανίες. Ενός πολυσυλλεκτικού και πολλές φορές αντιφατικού λαϊκού πολιτισμού, που σιγμάτισε αυτές τις περιοχές παρέα με τις παραδοσιακές επαγγελματικές δραστηριότητες, εμπορικές και βιοτεχνικές, αλλά και κομμάτια του περιθωρίου, τους τοξικοεξαρτημένους, τις πουτάνες, τους ζητιάνους και τους ρακοσυλλέκτες που καθημερινά γυρνοβόλουν στην περιοχή. Αυτές τις γειτονιές οικειοποιήθηκαν και εμπλούτισαν από τη δεκαετία του '90 οι μετανάστες, αρχικά από το ανατολικό μπλοκ και αργότερα από Αφρική και Ασία, διατηρώντας ζωντανή τη

λαϊκότητά τους, που οι ντόπιοι στο ξέφρενο κυνήγι του νεοπλουτισμού (ή της προσδοκίας του) σιγά, σιγά ξεχνούσαν. Κι αργότερα άρχισαν να την εκθρεύονται σαν ξένη, αλλότρια και επικίνδυνη.

Δεν είναι καινούρια υπόθεση. Το ξαναγράψιμο της ιστορίας ήταν και είναι μεγάλο στοίχημα για την εξουσία, στο βαθμό που επανεγγράφει τις μνήμες, ατομικές και συλλογικές. Ιδιαίτερα όταν διαγράφει πλευρές της που αμφισβητούσαν (και αμφισβητούν) την ενιαία ταυτότητα της πόλης και της κουλτούρας της, τη μονοδιάστατη και μονότονη κοινωνική ζωή των αστών και τελικά την αντίληψη ότι ιστορία της πόλης είναι τα μαρμάρινα αγάλματα και οι κολώνες, όταν διαγράφει πλευρές που συνηγορούν στο μπλέξιμο, στο μπαστάρδεμα και στη σύγκρουση, σαν τη μόνη πραγματική κοινωνική πραγματικότητα της πόλης, της κάθε πόλης.

Σ' αυτό το πλαίσιο η Πανεπιστημίου, είναι ένα ακόμα διακύβευμα, το οποίο μάλιστα επισημαίνεται. Όπως αναφέρει και ο Τουρνικιώτης στα αρχικά αποσπάσματα, «στην κατάσταση αυτή έχει προστεθεί τα τελευταία χρόνια η κοινωνική και η πολιτική αμφισβήτηση». Μόνο που η κατάσταση αυτή δεν είναι τωρινή. Ο χώρος της Πανεπιστημίου και των προπυλαίων έχει υπάρξει ήδη από το 19ο αιώνα, χώρος συγκρούσεων κοινωνικών και ταξικών. Κι αυτό μπαίνει στο λογαριασμό. Η πεζοδρόμηση της Πανεπιστημίου και η "ανασυγκρότηση του δημόσιου χώρου" δεν είναι ότι θα εμποδίζε στην πράξη την "αμφισβήτηση". Και στο άθροισμα βάζουμε και τα τραπεζοκαθίσματα και τους μπάτσους της. Είμαστε οι τελευταίοι που θα λέγαμε ότι χώρος καθορίζει τις σχέσεις, χωρίς να αρνούμαστε τη δυναμική τους αλληλεπίδραση. Γιατί η "αμφισβήτηση" πάντα βρίσκει τους δρόμους, κι άμα μέσα σ' αυτούς είναι κι η Πανεπιστημίου, το πολύ πολύ να περάσει ξηλώνοντας στο διάβα της και το πλακόστρωτο.

Αλλά εννοούμε κάτι άλλο. Κι ας τα πει καλύτερα από μας, η πρόεδρος της ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων: "Για μένα το άσυλο σ' ένα δημόσιο χώρο είναι ακατανόητο. Ό,τι αρνητικό συμβαίνει στα Προπύλαια συμβαίνει με αυτήν την αντίληψη. Τα κτίρια είναι μνημεία και πρέπει να προστατευτούν."¹². Είναι αχώνευτα για την κυριαρχία τα ξεσπάσματα της αταξίας, που ανά καιρούς περιοδεύουν προς το Σύνταγμα, διαλύοντας την εικόνα της κυριλέ αστικής ευρυθμίας. Μιας εικόνας, που ούτως ή άλλως, η διάχυση του πόλου της Ομόνοιας στον νοητό χώρο του ιστορικού τριγώνου, ανέκαθεν αμφισβητούσε, με μία μάχη χαμηλής έντασης των 365 ημερών. 'Η τουλάχιστον είναι αχώνευτα, για όσα κομμάτια του κράτους δεν είναι επιφορτισμένα με την καταστολή τους, ώστε να ανακουφίζονται με την συχνή προβλεψιμότητα των χωρικών κινήσεων της "αμφισβήτησης".

Η ταύτιση της Πανεπιστημίου με την "τριλογία" και "την αρχιτεκτονική μας κληρονομιά" δεν είναι μόνο οι αερολογίες που λένε οι διάφοροι διανοούμενοι για να δικαιολογούν τη καρέκλα τους. Είναι άλλη μια προσπάθεια -θα μπορούσαμε να πούμε κωδικά- του "ανατολικού πόλου" για την επανεγγραφή της ιστορίας του χώρου και της μνήμης των ανθρώπων, από μια ενιαία και αδιαίρετη σκοπιά, σίγουρα αστική και πάντα εθνική. Διαβάζουμε στην προκύρηξη του διαγωνισμού: «Η συγκλίνουσα άποψη είναι πως έχουμε ανάγκη από ένα κέντρο στο οποίο να αποδίδουμε συλλογικά την ταυτότητα της πόλης μας...» και συνεχίζει με μια σύντομη ευχή στη διαπολιτισμικότητα την οποία προσπερνάμε. Γιατί αν στις γλυκανάλατες προτροπές των διανοούμενων του κράτους, να ξαναβρούμε όλοι οι κάτοικοι (αφεντικά και δούλοι...) την χαμένη μας ταυτότητα, μέσω της συγκρότησης ενός νέου συμβολικού κέντρου, προσθέσουμε τις διάχυτη κρατική και παρακρατική φασιστική βία της πραγματικότητας, θα έχουμε συννενοθεί.

4. Επίσης, έχει ακουστεί πολύ τους τελευταίους μήνες και το σχέδιο του υπουργείου Υποδομών, για κατασκευή αυτοκινητοδρόμου, μήκους 127 χλμ και προϋπολογισμού 1,5 δις, που θα ξεκινά από τα Μέγαρα μέχρι το Μαραθώνα - θα ενώνει υποθαλάσσια τα Μέγαρα με τη Σαλαμίνα και στη συνέχεια με δεύτερη υποθαλάσσια σήραγγα, τη Σαλαμίνα με το Πέραμα, θα συνεχίζει στην παραλιακή για να διασχίσει στο ύψος της Αργυρούπολης με τούνελ τον Υμηττό μέχρι τα Μεσόγεια.
5. Το σχέδιο για την επέκταση του τραμ είχε προταθεί ήδη από το Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας του 1983, επί υπουργίας Τρίτση και περιλάμβανε μεν την πεζοδρόμηση της Πανεπιστημίου, όχι όμως σαν κεντρική παρέμβαση, αλλά σαν συμπλήρωμα των βασικών και εκτενών κυκλοφοριακών αναδιαρθρώσεων. Αυτές οι αλλαγές αφορούσαν στην επέκταση των (επίγειων κυρίως) μέσων σταθερής τροχιάς, τα οποία θα ανταγωνίζονταν σε λειτουργικότητα το ix και έτσι θα το παραγκώνιζαν σταδιακά από τον πρωταγωνιστικό ρόλο στον οποίο είχε τοποθετηθεί μέσα στην πόλη - από τις προηγούμενες κρατικές ρυθμίσεις, μην το ξεχνάμε. Για να καταλάβουμε καλύτερα τι εννοούμε με τον όρο δίκτυο Μέσων Σταθερής Τροχιάς (ο τονισμός δικός μας) : *«Το επίμαχο θέμα του ΡΣΑ του 1983 είναι οι προγραμματισμοί των ΜΣΤ. Σχετικά με τα ΜΣΤ, στο ΡΣΑ επανεισάγονται οι 2 γραμμές μετρό της γαλλικής μελέτης (μήκους 28 χλμ) συν 91 χλμ τραμ που σε επόμενη φάση θα μπορούσε κατά περίπτωση να υπογειοποιηθεί και να αναβαθμιστεί σε μετρό. Το δίκτυο τραμ συγκροτείται από μία γραμμή περιφερειακή του πυρήνα του κέντρου στην οποία καταλήγουν ακτινικές γραμμές στους άξονες Βουλιαγμένης, Συγγρού, Ιερά Οδός, Λένορμαν, Μεσογείων. Η προαστιακή σύνδεση στο ίχνος της παλιάς γραμμής Λαυρίου (τουλάχιστον ως το Κορωπί), υιοθετείται ως προγραμματισμός και προτείνονται κάποιες επιπλέον γραμμές: γραμμές τραμ Βουλιαγμένη – Πειραιάς, Θηβών μεταξύ Αιγάλεω και Περιστερίου και προαστιακές γραμμές προς Καπανδρίτι και Ελευσίνα.»*
(από την ημερίδα του ΕΜΠ με τίτλο: Το Ρυθμιστικό Σχέδιο Αττικής 2009_Κριτική αποτίμηση – Προοπτικές, Ιούνιος 2009)
6. Χρήσιμο σε αυτό το σημείο είναι να αντιπαραβάλουμε μερικά αποσπάσματα από τη σχετική έρευνα που έγινε από τους πολιτικούς μηχανικούς του ΕΜΠ με τίτλο «Διερεύνηση της δυνατότητας αποκλειστικής χρήσης της λεωφόρου Πανεπιστημίου από δημόσιες συγκοινωνίες», τον Οκτώβριο του 2010 (ο τονισμός και πάλι δικός μας): *«Η οποιαδήποτε τροποποίηση της λειτουργίας της Λ. Πανεπιστημίου είναι σαφές ότι έχει επίπτωση τόσο στις οδούς Ακαδημίας και Σταδίου (οι οποίες εξυπηρετούν κινήσεις στην αντίθετη κατεύθυνση) όσο και στις κάθετες οδούς αλλά και στις οδούς Πειραιώς, Πατησίων, Βασ. Σοφίας και Βασ. Αμαλίας. Ακριβώς λόγω της σημασίας της Λ. Πανεπιστημίου ως κρίσιμου (με τα σημερινά δεδομένα) συγκοινωνιακού συνδέσμου, είναι πρόδηλο ότι η τροποποίηση θα έχει επίπτωση στις κυκλοφοριακές πέρα της άμεσης γειτονιάς της Λ. Πανεπιστημίου.(...) Θεωρείται ότι πέρα από το άμεσα γεινιάζον οδικό δίκτυο στη Λ. Πανεπιστημίου, θα υπάρχουν επιπτώσεις στις κεντρικές αρτηρίες περιμετρικά του κέντρου της Αθήνας (Λ. Βασ. Κωνσταντίνου, Λ. Βασ. Σοφίας, Λ. Αλεξάνδρας, Λ. Κωνσταντινουπόλεως, Χαμοστέρας κλπ) αλλά και σε ακτινικές οδούς κατευθυνόμενες προς το κέντρο (πχ Ιερά οδός, Λ. Αθηνών, Λ. Πατησίων, Λ. Συγγρού) (...) οι κυκλοφοριακές συνθήκες στην περιοχή της παρέμβασης είναι δυσμενείς με εξαίρεση την ίδια τη Λ. Πανεπιστημίου, λόγω της μεγάλης κυκλοφοριακής χωρητικότητάς της. Οι συνθήκες αυτές εμφανίζονται και σε κεντρικούς άξονες περιμετρικά της περιοχής παρέμβασης. Πέρα από τα παραπάνω, η Λ. Πανεπιστημίου εξυπηρετεί και σημαντικό αριθμό γραμμών μέσων μαζικής μεταφοράς, ενώ η οποιαδήποτε παρέμβαση σε αυτή θα πρέπει να εξετάσει και θέματα όπως οι χρήσεις γης, οι κάθετες οδοί και η κυκλοφορία ταξί». Δηλαδή για να καταλάβουμε, οι αρχιτέκτονες του re-think θεωρούν ότι υπάρχει η αναγκαιότητα και οι προϋποθέσεις, για να βάλουν χέρι στο μοναδικό όπως φαίνεται κυκλοφοριακό άξονα που λειτουργεί ήδη άνετα για όλους (πεζούς, ποδηλάτες, ΜΜΜ και αυτοκίνητα);*
7. Άδεια απ'ότι ξέρουμε είναι και τα νεόχτιστα αρχιτεκτονήματα του Μεταξουργείου που παραμένουν απούλτα, παρά τα βραβεία που κέρδισαν στο διεθνή διαγωνισμό του 2006 οι αρχιτέκτονες τους (με σύμβουλο τον Τ. Μπίρη, για

όσους θυμούνται). Το συγκρότημα 40 κατοικιών δεν κατάφερε να προσελκύσει ούτε νέα ζευγάρια, ούτε εναλλακτικές οικογένειες, ούτε καλλιτέχνες, παρά το σύγχρονο σχεδιασμό του (κάμερες, πάρκινγκ, κοινόχρηστη θερμαινόμενη πισίνα και αίθριο με ελαιόδεντρο). Απίο φαίνεται, τα μπουρδέλα, η πρέζα, η βία, τα μπασοκυνηγιά σε τσιγγάνους και μετανάστες, και οι διάσπαρτοι φασιστομπράβοι της περιοχής δε συναγωνίζονται με τίποτα την σουχιά και τον καθαρό αέρα της Παλλήνης.

8. Όπως αναφέρει και το ίδιο ΡΣΑ 2021 στο «ΑΘΗΝΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ, ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΑΘΗΝΑΣ / ΑΤΤΙΚΗΣ 2021» σ.11: «Σε αυτό το πλαίσιο, οι σαρωτικές μεταλλαγές σε αναπτυξιακή κατεύθυνση που πραγματοποιήθηκαν στην Αττική, κυρίως στη δεκαετία 1996-2006, ενεργοποιούμενες από τα έργα που προωθήθηκαν στο πλαίσιο των Ολυμπιακών Αγώνων και της ένταξης της Ελλάδας στην ΟΝΕ, **προγραμματίζονται ερήμην επεξεργασιών σε επίπεδο Ρυθμιστικού στο οποίο εντάσσονται, κατά κανόνα, με τη μορφή επί μέρους τροποποιήσεων. Επομένως, έργα τεράστιας στρατηγικής σημασίας, όπως τα μεγάλα κυκλοφοριακά έργα, η μεταφορά του αεροδρομίου στα Σπάτα ή η χωροθέτηση των ολυμπιακών έργων, δεν προγραμματίστηκαν επαρκώς σε ένα συνολικότερο πλαίσιο. Σε επίπεδο χωρικής οργάνωσης, το γεγονός αυτό οδήγησε σε διάχυση λειτουργιών, εγκατάλειψη περιοχών και, κυρίως, σε αύξηση των οικονομικών μεγεθών** στηριγμένη σε κατασκευές και εμπόριο, χωρίς τη δημιουργία των προϋποθέσεων που θα οδηγούσαν σε καινοτομική αναδιάρθρωση των παραγωγικών δραστηριοτήτων.(...) Ανάλογη είναι και η διαχείριση της πολιτικής για το κέντρο της Αθήνας. Ο στόχος του Ρυθμιστικού Σχεδίου του 1985 για **αποσυμφόρηση του κέντρου**, παράλληλα βέβαια και με τους παράγοντες της κτηματαγοράς όπως διαμορφώθηκαν κατά την αναπτυξιακή φάση της Αθήνας, **οδήγησαν σε απομάκρυνση βασικών λειτουργιών** από αυτό, κυρίως Υπουργείων και επιτελικών υπηρεσιών, και σε **ανοχή της ανάπτυξης εμπορικών κέντρων μεγάλης κλίμακας στην περιφέρεια** του κέντρου ή και εκτός Λεκανοπεδίου. Οι σημαντικές αυτές «απώλειες» για το Κέντρο Πόλης, ήρθαν να προστεθούν στην **απαξίωση και απομάκρυνση παραγωγικών μονάδων και κατοικίας**, δημιουργώντας επίσης ευνοϊκό έδαφος για την κρίση.(...)»

Παρακάτω και με αφορμή τα μεγάλα εμπορικά κέντρα, το ΡΣΑ παραδέχεται την πολυκεντρικότητα της Αθήνας: «Ο καθορισμός των χρήσεων λιανικού εμπορίου γίνεται με γνώμονα την **υποστήριξη της πολυκεντρικής δομής της Περιφέρειας Αττικής** και την ενίσχυση των προτεινόμενων πολεοδομικών κέντρων, με αποτροπή της γραμμικής ανάπτυξης εκτός κέντρων και ιδιαίτερα κατά μήκος των αξόνων του βασικού οδικού δικτύου.(...) Επίσης **μπορούν να χωροθετούνται** στα πλαίσια προγραμμάτων αστικής ανασυγκρότησης, πάντοτε εντός του αστικού ιστού, αλλά **εκτός των ήδη διαμορφωμένων πολεοδομικών κέντρων, σε περιοχές ανεργιών χρήσεων (brownfields) ή σε φθίνουσες και υποβαθμισμένες περιοχές**, όπου μπορούν να λειτουργήσουν ως καταλύτης για την αναβάθμισή τους **με τον προσδιορισμό νέων κεντρικών χρήσεων, με προϋπόθεση την εξυπηρέτησή τους από Μέσα Σταθερής Τροχιάς.**»

9. Το σχέδιο νόμου για το Ελληνικό συνοπτικά προβλέπει τα εξής: «έκταση επιφάνειας 2.000 στρεμμάτων θα αναπτυχθεί ως ενιαίο Μητροπολιτικό Πάρκο Πρασίνου και Αναψυχής, με χρήσεις πρασίνου, ελεύθερων χώρων, αναψυχής, αθλητισμού, πολιτισμού κλπ. Ωστόσο, οι χώροι πρασίνου και οι ελεύθεροι χώροι θα ανέρχονται στο 75% της συνολικής έκτασης του Πάρκου. Κι αυτό διότι το 15% αυτής θα καλυφθεί με κτίρια (ύψους έως 10 μέτρα) τα οποία θα ανεγερθούν για την εξυπηρέτηση του Πάρκου ενώ ένα τμήμα της έκτασης θα καλυφθεί από δρόμους και άλλες υποδομές. Στις υπόλοιπες προς πολεοδόμηση περιοχές του πρώην αεροδρομίου θα επιτρέπονται οι χρήσεις αμιγούς κατοικίας, γενικής κατοικίας **και πολεοδομικού κέντρου** με ξενώνες, ξενοδοχεία, εμπορικά καταστήματα, γραφεία, εστιατόρια, κέντρα διασκέδασης, κτίρια εκπαίδευσης.» (δημοσίευμα στο Βήμα/κοινωνία, 16/02/2012)
10. πάλι από το ΡΣΑ: «**Αναπτυξιακοί Πόλοι: Είναι τα αστικά κέντρα και οι περιοχές που παρουσιάζουν ισχυρό αναπτυξιακό δυναμικό σε διάφορους τομείς** και επιδιώκεται να λειτουργήσουν ως **μοχλός ανάπτυξης** και βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας για το σύνολο της Περιφέρειας ή και σε εθνικό επίπεδο.

Πόλοι Διεθνούς και Εθνικής Εμβέλειας: _Πόλος Αθήνας – Πειραιά Περιλαμβάνει: Μητροπολιτικό Κέντρο Αθήνας – Μητροπολιτικό Κέντρο Πειραιά, Περιοχή Επιβατικού / Εμπορευματικού Λιμένος Πειραιά, Ελαιώνας, Αστικές Λεωφόροι Συγγρού, Πειραιώς, Ιερά Οδός, **_Πόλος Θαλάσσιου Μετώπου**: Φαληρικός Όρμος έως Ελληνικό, **_ Ερευνητικός – Εκπαιδευτικός Πόλος Ζωγράφου** – Αγ. Παρασκευής: Πανεπιστημιακά Συγκροτήματα, Ερευνητικά Κέντρα, Νοσοκομεία

Δίκτυο Πόλων Διαπεριφερειακής Εμβέλειας, _Πόλος Βόρειου Λεκανοπεδίου Περιλαμβάνει: Μαρούσι, Νέα Ιωνία, Υποδοχείς επιχειρηματικών δραστηριοτήτων Μεταμόρφωσης – Κηφισιάς **_Πόλος Θριασίου Πεδίου** Περιλαμβάνει: Πόλη της Ελευσίνας, Υποδοχείς επιχειρηματικών δραστηριοτήτων Θριασίου **_ Πόλος Περιοχής Αεροδρομίου** Περιλαμβάνει: Πάρκο Αεροδρομίου, Οικισμοί Κορωπίου, Παλλήνης, Σπάτων, Υποδοχείς επιχειρηματικών δραστηριοτήτων Κορωπίου, Παιανίας, Σπάτων, **_ Πόλος Λαυρεωτικής**: Πόλη του Λαυρίου, **_Πόλος Αυλώνα**: Οικισμός και υποδοχείς επιχειρηματικών δραστηριοτήτων Αυλώνα, **_ Πόλος Μεγάρων**: Πόλη και υποδοχείς επιχειρηματικών δραστηριοτήτων Μεγάρων»

Να μην ξεχάσουμε εδώ ότι αυτός ήταν και ο υποτιθέμενος λόγος αποχώρησης του διάσημου καθηγητή, πρώην αντιπρύτανη και προέδρου του Οργανισμού Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας, Ι. Πολύζου, υποστηρίζοντας ότι το ΡΣΑ εμπεριέχει αντικρουόμενες προτάσεις που αποδυναμώνουν τελικά αντί να ενισχύουν το κέντρο. Ας μην πούμε τώρα πως μας πείθει για τη στεναχώρια του, για την ασυνέπεια του πολεοδομικού σχεδιασμού και την υποβάθμιση της Αθήνας, γιατί θα είναι ψέμματα. Απ'ότι φαίνεται καθάιζωσε ότι πρόλαβε και τώρα που τελειώνει το παιχνίδι, την έκανε νίπτοντας τα κεράκια του, ξέροντας ούτως η άλλως, ότι κανένα ΡΣΑ δεν έχει εφαρμοστεί και ούτε πρόκειται να εφαρμοστεί τώρα.

11. Τα παραδείγματα πεζοδρομημένων δρόμων σε άλλες ευρωπαϊκές πόλεις, που επικαλούνται ο τουρνικιώτης και το λοιπό επιτελείο του, μόνο τεκμηρίωση δεν αποτελούν, αφού είναι εντελώς αποπροσανατολιστικά. Πρόκειται για παραδείγματα πόλεων που το κέντρο τους είναι είτε λειτουργικά ξέχωρο (ιστορικό κέντρο με τουριστική κυρίως απεύθυνση), είτε χωροθετικά ξέχωρο (κέντρο σε νησί στο ποτάμι), είτε αποτελούν ξεκάθαρα παραδείγματα gentrification (Βαρκελώνη, Ινσταμπούλ με βίαιες εκκενώσεις και εκδιώξεις κατοίκων σε συνοικίες του κέντρου), είτε κέντρα φοιτητοπόλεων. Στην περίπτωση της κοπεγχάγης δόθηκε έμφαση στην περιβαλλοντική αναβάθμιση και τη χρήση ποδηλάτου και δημιουργήθηκε ολόκληρο δίκτυο ποδηλατοδρόμων σε μια πόλη που λόγω γεωγραφικού αναγλύφου είναι φιλική για το ποδήλατο (ουδεμία σχέση δηλαδή με την Αθήνα και με έναν ποδηλατόδρομο 2 χιλιομέτρων στη μέση της πόλης).
12. Ντόρας Γαλάνη, προέδρου ΕΑΧΑ, Athens Voice, Φεβρουάριος 2011

> > τελικά, αυτές οι προτάσεις είναι επιτυχημένες;

Παρά το αυθόρμητο "τι άλλες μαλακίες θα ακούσουμε" και διάφορα άλλα σχόλια που έχουν να κάνουν με το αν πιάνουν σήμα οι αρχιτέκτονες από την πραγματικότητα, που μας έρχονται στο στόμα, θα προσπαθήσουμε να ακολουθήσουμε την γραμμή της συλλογιστικής μας και θα επαναλάβουμε: δε θα αξιολογήσουμε αυτές τις προτάσεις στη βάση του αν είναι σωστές ή επαρκείς για να "λύσουν" το συγκεκριμένο πρόβλημα ή σε σχέση με άλλες εναλλακτικές. Γιατί πολύ απλά θεωρούμε (να το πούμε ακόμα μια φορά) ότι δε γίνεται να δώσεις επιστημονικές/αντικειμενικές απαντήσεις σε κοινωνικά (και άρα πολιτικά) ζητήματα.

Στα πέντε σημεία από πάνω, προσπαθήσαμε να σουμάrouμε τις "επιστημονικές" απαντήσεις που δίνει το Re-think Athens για το κέντρο. Πολύ περισσότερο, προσπαθήσαμε να αναζητήσουμε τα ερωτήματα που τους αντιστοιχούν, τα οποία πολύ πριν το Re-think Athens είχαν κατασκευαστεί μαζί με τις αντανάκλαστικές απαντήσεις τους, τόσο μεθοδικά ώστε να καταλάβουν το δημόσιο λόγο, από τις τηλεοράσεις μέχρι τις καφετέριες. Από την Αθήνα, ως την επαρχία. Από υποκείμενα που σχετίζονται με το κέντρο ή που δεν έχουν λόγο να πατήσουν σε αυτό. Γιατί το δίπολο ερωτήματα/ανακλαστικές απαντήσεις παράγει την βαρβαρότητα στην πράξη, που το δίπολο ερωτήματα/"επιστημονικές" απαντήσεις έρχεται να ξεπλύνει με τις θεωρίες του.

Στη συνέχεια προσπαθήσαμε να δώσουμε τις δικές μας κριτικές απαντήσεις σ'αυτά τα ερωτήματα, με πλήρη επίγνωση ότι έχουν διαφορετικό σημείο εκκίνησης από τον τρόπο που βλέπουμε την πόλη, τις σχέσεις μέσα σε αυτήν, τα προβλήματά της και τους ανθρώπους της. Αλλά επιλέξαμε να ασχοληθούμε θέλοντας να δείξουμε σε γενικές γραμμές, ότι αυτά που προτείνουν, δε λύνουν καν αυτά που οι ίδιοι εντοπίζουν σαν προβλήματα. Αλλά τελικά, αν δεν κάνει την δουλειά την οποία διατείνεται, τότε ποια η χρησιμότητά ενός project που στηρίχτηκε με τυμπανοκρουσίες από όλες τις μπάντες του κράτους; Ας μην ξεχνάμε, η συσσώρευση της ιδεολογίας φτιάχνει κεφάλαιο, και το ιδεολογικό κεφάλαιο μένει, είτε τελικά στρώσουν με πλακάκι την Πανεπιστημίου, είτε όχι.

>> τι ρόλο έρχεται να παίξει το Re-think Athens σήμερα;

σημείο πρώτο: Το Re-think Athens δεν είναι gentrification. Μια πολύ διαδεδομένη άποψη σχετικά με το κέντρο της αθήνας είναι ότι το real estate κεφάλαιο προκαλεί εκεί τεχνητή υποβάθμιση, με σκοπό να αγοράσει ακίνητα φθηνά, ώστε να εκμεταλλευτεί κερδοφόρα την επερχόμενη "αναβάθμιση". Μπορεί να ισχύει ότι τα κατά τόπους κυκλώματα συμφερόντων τρώγονται μεταξύ τους για την ηγεμονία σε διάφορες περιοχές και την καπιταλιστική αξιοποίησή τους, είτε είναι το real estate ή το οργανωμένο έγκλημα ή οι λογίων, λογίων επιχειρηματίες του εμπορίου, της διασκέδασης, του τουρισμού, είτε τα κυκλώματα των μπάτσων και οι διάφοροι κρατικοί σχεδιασμοί. Αλλά το Re-think Athens, και η γενική συζήτηση για το κέντρο συνολικά, δεν εξυπηρετεί απλά και μόνο αυτό. Πρώτα και κύρια παίζει ένα πολύ σημαντικό ρόλο. Ιδεολογικό. Που υπερβαίνει τα διάφορα μικρά ή μεγάλα συμφέροντα (συμπεριλαμβανομένου του οργανωμένου εγκλήματος). Την κοινωνική συγκυρία στην οποία έρχεται να παίξει αυτό το ρόλο, τους τρόπους που πραγματώνεται αυτός ο ιδεολογικός ρόλος, αλλά και τις επιδιώξεις, θα προσπαθήσουμε να εξηγήσουμε παρακάτω.

Διαχρονικά, το κέντρο της Αθήνας καταφέρνει και παριστάνει ότι είναι το κέντρο της πολιτικής, οικονομικής και πολιτιστικής ζωής της πόλης, όπως αντίστοιχα από ίδρύσεως του ελληνικού κράτους, ήταν χρήσιμη, στο επίπεδο του συμβολικού, μια πρωτεύουσα που να υπονοεί την ενιαία κρατική διοίκηση, πολιτισμό, ιστορία, εθνικά συμφέροντα σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της ελληνικής επικράτειας. Μπορεί σε κάθε πολιτική αντιπαράθεση για διατάξεις, νομοσχέδια, άρθρα του συντάγματος κτλ όλοι να δείχνουν το κοινοβούλιο, αλλά αυτό είναι παραπλανητικό. Οι αποφάσεις δεν παίρνονται εκεί, αλλά εκεί επικυρώνονται, με συμβολικό πάντα τρόπο. Αντίστοιχα, ούτε οι οικονομικές αποφάσεις παίρνονται στα γραφεία των τραπεζών της Πανεπιστημίου και της Σταδίου, ούτε και το διακύβευμα της ανάπτυξης παίζεται στην Ερμού και στο Κολωνάκι. Παρόλ' αυτά, φαίνεται σαν ό,τι συμβαίνει στο κέντρο να αφορά όλους τους πολίτες αυτής της χώρας. Κι αυτό δεν είναι τυχαίο, αλλά μια διαχρονική μεθόδευση. Το ότι όλοι τελικά κοιτάζουν τι συμβαίνει στο κέντρο, ή καλύτερα τη μηντιακή αναπαράσταση όσων συμβαίνουν σ' αυτό, το καθιστά ιδανικό πεδίο σκηνοθεσίας και παραγωγής της κυρίαρχης ιδεολογίας.

Αν το σύνολο του κέντρο ήταν πραγματικά "καθαρό", θα είχαν πιθανόν εμφανιστεί διαφορετικού τύπου ρητορικές. Η αληθινή εικόνα και η λειτουργία του κέντρου όμως, σε καμία περίπτωση δεν ακτινοβολούν το κύρος που αντιστοιχεί σε αυτήν την συμβολική του σημασία. Για όσους μένουν, εργάζονται ή κυκλοφορούν στο κέντρο είναι ολοφάνερο (και πάντα ήταν), ότι σ' αυτό συνυπάρχουν μαζί με την βουλή, τα πολυτελή ξενοδοχεία, τα χλιδάτα μαγαζιά, τις τράπεζες και τα κτίρια γραφείων, πολλές δραστηριότητες που δεν συμβάλλουν και τόσο στην εικόνα μιας ευρωπαϊκής πρωτεύουσας. Οι λούμπεν, οι μικροπωλητές, τα πρεζάκια, οι μετανάστες, όσοι πηγαionoέρχονται με τα μέσα, αλλά και η κρεαταγορά, η ψαραγορά, τα μανάβικα, τα εργαλειόδικα και τα λαϊκά καφενεία με τη βαβούρα τους (που παραδοσιακά υπάρχουν σε περιοχές όπως η Ομόνοια και η Αθηνάς) έχουν ουσιαστικά "χτίσει" το χαρακτήρα του δυτικού μέρους τριγώνου και έχουν διαμορφώσει ένα περιβάλλον που δεν

συνάδει με την κυριλέ εικόνα της Ερμού και του Κολωνακίου.

Το αθηναϊκό κέντρο λοιπόν, δεν έχει την καθαρή εικόνα που θα ταίριαζε σε μία δυτική πόλη κι αυτό φαίνεται να είναι πρόβλημα. Όμως αυτή ακριβώς την όχι και τόσο “καθαρή” εικόνα του κέντρου –μαζί με το γεγονός ότι όλα τα μάτια της επικράτειας κοιτάζουν εκεί, για να μην ξεχνιόμαστε– είναι που η εξουσία διάβασε σαν μία θαυμάσια ευκαιρία “δημιουργίας προβλημάτων” και –πακέτο– των αντανάκλαστικών απαντήσεων τους, με εθνική ισχύ. Μ’άλλα λόγια, το κέντρο με τον αντιφατικό του χαρακτήρα, αποτελεί προνομιακό πεδίο, για τη σκηνοθεσία σεναρίων υποβάθμισης και παραγωγή της ιδεολογικής και πρακτικής αντιμετώπισης “που τους αρμόζει”, όχι μόνο τοπικά αλλά σε όλη τη χώρα. Και αυτός ο μηχανισμός έχει χρησιμότητα για όποιον φυσικά έχει τα μέσα διάχυσης ιδεολογίας να το κάνει, και στα μέσα βάζουμε και τις κωλοφυλάδες, και τα μήντια, και όλα τα Re-think.

Τα ζητήματα στα οποία εστιάζουν μπορεί να έχουν πραγματική υλική βάση στη μικροκλίμακά τους ή και να στήνονται εξ’ ολοκλήρου θεαματικά. Σε κάθε περίπτωση όμως, μονοπωλούν αδικαιολόγητα το ενδιαφέρον στο δημόσιο λόγο και παρουσιάζονται σαν να απαιτούν άμεση επιτακτική εθνική αντιμετώπιση – φυσικά πρώτα από το κράτος και τους μηχανισμούς της δημόσιας τάξης και στη συνέχεια από όλους τους υπόλοιπους.

Για παράδειγμα, η διαχείριση «φαινομένων γκετοποίησης» περιοχών του κέντρου της Αθήνας παρουσιάζεται σαν πρόβλημα που αφορά το ίδιο είτε κάποιον που μένει στο κέντρο, είτε στην Εκάλη, είτε στην άνω κωλοπετινίτσα. Άσχετα με το κατά πόσο «στήθηκε» από διαφόρους μηχανισμούς και κυκλώματα ή όχι, σαν ζήτημα εμπίπτει στις αρμοδιότητες του δήμου Αθηναίων, των μπάτσων και άλλων δημόσιων υπηρεσιών (ίσως ακόμα και του οργανωμένου εγκλήματος θα λέγαμε εμείς). Με το να κατασκευάζεται όμως στο δημόσιο λόγο σαν εθνικό ζήτημα που αφορά όλους, δημιουργεί μια συνεχή συνθήκη έκτακτης ανάγκης που δείχνει στο μεταναστευτικό συνολικά και δίνει τον τόνο στην μεταχείριση των μεταναστών ανά την επικράτεια, επαναδιαπλάθοντας τις ανοχές, (αν και πολλές φορές, η λεβέντικη ελληνική κοινωνία είναι ένα βήμα μπροστά). Και πιο συγκεκριμένα στην περαιτέρω απαγόρευση των μεταναστών εργατών. Και κάτι ακόμα. Η τεχνητή αυτή συνθήκη έκτακτης ανάγκης αφήνει μόνο μια δυνατότητα επίλυσης: την μπάτσικη. Δεν υπάρχει ούτε ο χρόνος, ούτε η δυνατότητα για άλλους τρόπους αντιμετώπισης των κοινωνικών αυτών ζητημάτων παρά μόνο με όρους μηδενικής ανοχής.

Ένα άλλο παράδειγμα είναι η Ερμού. Το αν στο δρόμο αυτό κλείνουν ή ανοίγουν μαγαζιά, το αν έχουν ζημιές ή κέρδη, αυτό καθόλου δεν επηρεάζει την εθνική οικονομία, ακριβώς επειδή αποτελεί μία ψείρα στο συνολικό ΑΕΠ του ελληνικού κράτους. Παρόλ’ αυτά, το θέμα Ερμού διογκώνεται τόσο, ώστε να φαίνεται ότι αφορά όλους τους πολίτες αυτής της χώρας. Κι ακόμα δίνει την παράλογη ερμηνεία ότι όχι, τα μαγαζιά δεν θα έκλειναν ούτως ή άλλως λόγω κρίσης, αλλά φταίνε μάλλον οι μετανάστες κι οι πορείες. Και πάλι η επιτακτικότητα του «εθνικού» προβλήματος κλείνει το μάτι ξεκάθαρα στη δημόσια τάξη: εξαφάνιση των μεταναστών μικροπωλητών, των αστέγων και κάθε μη επιθυμητού υποκειμένου, απαγόρευση των διαδηλώσεων σε όλη τη χώρα, για το καλό της εθνικής οικονομίας! Το ίδιο ισχύει και για τον τουρισμό που φθίνει επειδή οι τουρίστες νοιώθουν ανασφάλεια στην Αθήνα, κι όχι επειδή υπάρχει κρίση, τα ελληνικά νησιά είναι πανάκριβα σε σχέση με τις υπηρεσίες που προσφέρουν κτλ. Παντού η ίδια τακτική. Τα μάτια των υπηκόων συνεχώς στραμμένα στο κέντρο, όπου υποτίθεται διακυβεύονται τα μεγάλα “εθνικά προβλήματα” και οι σωστές διαταξικές απαντήσεις.

Αυτός ο διαρκής μηχανισμός μεγέθυνσης που εξετάζουμε, ανανεώνοντας την επικαιρότητά του και μέσω του Re-think Athens, μπορεί να λειτουργήσει και αντίστροφα. Πέρα από την μετατόπιση των προβλημάτων σε αποπροσανατολιστικές για τους από κάτω κατευθύνσεις, μπορεί να σκηνοθετήσει και σενάρια σωτηρίας από το χαμό, υποδεικνύοντας ξανά και ξανά, σαν το μόνο εγγυητή της σταθερότητας, το κράτος. Όχι το κράτος δεν είναι ο συλλογικός εκφραστής των αφεντικών που επιτίθεται στην εργατική τάξη, είναι αυτό που έχει τη λύση. Δημόσια τάξη, δηλαδή, και υποσχέσεις. Ας δούμε λοιπόν, μία υπόσχεση, κρατώντας πάντα το μεγεθυντικό μας φακό: Η πεζοδρόμηση της πανεπιστημίου, θα φέρει ανάπτυξη του εμπορίου και του τουρισμού. Και θα μας χρηματοδοτήσει και η ευρωπαϊκή ένωση (ΕΣΠΑ). Πάμε λοιπόν τώρα που το μάθαμε: Καλοί μου πολίτες, κόψτε τα πρόζακ που ξεκινήσατε τώρα με την κρίση, μην πέφτετε από τα μπαλκόνια, το κράτος είναι εδώ να φέρει μπάτσους και ανάπτυξη σε όλη την επικράτεια. Και όχι, η ευρωπαϊκή ένωση δεν θα μας πετάξει έξω με κλωτσές...

σημείο δεύτερο: Το Re-think Athens, όπως και κάθε σοβαρή μεταμοντέρνα αφήγηση για την πόλη, παίζει κι έναν άλλο ρόλο, πολύ χρήσιμο για τα αφεντικά, ειδικά στην τωρινή φάση της κρίσης. Αυτός είναι το ότι καταφέρνει και αποκρύπτει την ουσιαστικότερη για τα αφεντικά λειτουργία της καπιταλιστικής πόλης, την «οργάνωση της εκμετάλλευσης της εργασίας με όλους τους τρόπους και όλα τα μέσα στο μητροπολιτικό πεδίο», όπως λέγαμε και στην προηγούμενη εκδήλωση. Η πόλη δεν είναι ένα σύνολο από happenings, ούτε απλά "απόλαμβάνεται". Η προσπάθεια του να οριστεί η πόλη με καταναλωτικούς όρους, όμως, δεν είναι κάποια πρωτοτυπία του Rethink. Αποτελεί μια συνεχή έγνοια των αφεντικών και των ειδικών τους, που ξεκινά από τις δεκαετίες του '60 και του '70.

Αλλά ας πούμε τα πράγματα με τη σειρά τους. Κατά τη φορντική περίοδο, των μαζικών εργοστασίων, νοσοκομείων, φυλακών και σχολείων, η διάσταση της οργάνωσης της πόλης βάση της εργασίας ήταν επί της ουσίας ο τρόπος που οργανώθηκαν οι δυτικές πόλεις και ειδικότερα οι μεγάλες κατεστραμμένες εκτάσεις τους μετά τον δεύτερο παγκόσμιο. Το μοντερνιστικό zoning ήταν επί της ουσίας αυτό: η διαχείριση με χωρικούς/πολεοδομικούς όρους της εργασίας, της καθημερινής μετακίνησης και της ζωής-κατοίκησης των εργατών στη βάση της λειτουργίας του μαζικού εργοστασίου. Η διάσπαση, δηλαδή, του 24ωρου σε 8 ώρες δουλειά, 8 ώρες ύπνο και 8 ώρες «ελεύθερο χρόνο» οργανώθηκε και χωρικά από την μοντέρνα πολεοδομία, ορίζοντας τους αντίστοιχους τόπους αλλά και τους τρόπους των μετακινήσεων μεταξύ τους.

Να σημειώσουμε όμως εδώ, ότι η Ελλάδα ποτέ δεν αποτέλεσε χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της εξέλιξης, διότι ποτέ δεν οργανώθηκε το κράτος πιστά, στα πρότυπα του μαζικού φορντικού εργοστασίου. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι ίδιοι οι εργάτες, όταν μετανάστευαν από τα χωριά τους στις πόλεις για να δουλέψουν στα εργοστάσια και τις οικοδομές, χίζαν οι ίδιοι τα σπίτια τους και τις γειτονιές τους. Το κράτος απέφυγε να οργανώσει ταξικά την χωροταξία των πόλεων με ζώνες εργατικής κατοικίας όπως στην Ευρώπη, αλλά αντίθετα νομιμοποίησε τα αυθαίρετα των εργατών, δένοντάς τους με την ιδιοκτησία τους, και τους αφομοίωσε σιγά, σιγά στο υποτυπώδες κοινωνικό κράτος των '80s. Η δομή της Αθήνας συγκεκριμένα, λόγω της άναρχης ανάπτυξής

της (με εκτός σχεδίου δόμηση κτλ), ευνόπησε εξ' αρχής την ανάπτυξη της πολυκεντρικής δομής όπως την έχουμε περιγράψει, που κλιμακώθηκε με τα μεγάλα κυκλοφοριακά έργα και τη μετακίνηση μεσοαστικών στρωμάτων προς τα προάστια πολύ αργότερα.

Από την άλλη, το παγκόσμιο '68 έφερε στο προσκήνιο νέα υποκείμενα που ήρθαν κόντρα με την οργάνωση αυτή της φορντικής πόλης. Οι εξεγέρσεις στα προάστια-υπνουπόλεις, οι άγριες απεργίες στα φορντικά εργοστάσια και οι διαφόρων ειδών πολιτικές και κοινωνικές διεκδικήσεις, σήμαναν το τέλος αυτής της μεταπολεμικής ρύθμισης. Αλλά και την ανάδειξη της δυνατότητας που έχουν οι από κάτω να χαλάνε τα σχέδια των αφεντικών (και των πολεοδόμων τους), αν το θελήσουν. Όλοι αυτοί λοιπόν, θα έπρεπε αποκλειστούν από την πολεοδομία σαν υποκείμενα, αλλά ταυτόχρονα να αφομοιωθούν από τον καπιταλισμό σαν νέα καταναλωτικά ήθη.

Οι δεκαετίες του '70 και του '80, θα σημάνουν μια νέα περίοδο καπιταλιστικών αναδιρθρώσεων που θα περιλαμβάνουν την κριτική στην μοντέρνα πόλη με τη μονιτή, μονότονη και φονξιοναλιστική αντιμετώπιση του αστικού χώρου, σαν μέρος της επίσημης ιδεολογίας. Δίνοντας ταυτόχρονα βάση στους αισθητικούς, μορφολογικούς και ιστορικούς παράγοντες ή σε οτιδήποτε άλλο πέρα από την ταξική. Παράλληλα, οι μητροπόλεις -και μαζί με αυτές και η Αθήνα- αναδιρθρώνονται κι αυτές καπιταλιστικά, μετατοπιζόμενες από τον δευτερογενή στον τριτογενή τομέα παραγωγής. Κλείνουν δηλαδή εργοστάσια στα βιομηχανικά προάστια, και δημιουργούνται μαγαζιά, εμπορικά κέντρα, σινεμάδες, γκαλερί, κτίρια γραφείων και φαγάδικα μέσα στα αστικά κέντρα. Ταυτόχρονα, τα κέντρα των πόλεων αποκτούν σημασία λόγω της ιστορικής-πολιτισμικής τους αξίας, που μπορεί να αξιοποιηθεί καπιταλιστικά. Οι εργάτες, βέβαια, συνεχίζουν να είναι ο κεντρικός κρίκος της αλυσίδας, αφού η εργασία παράγει τον πλούτο για τα αφεντικά, είτε στη βιομηχανία, είτε στις υπηρεσίες. Και η αφομοιωτική και κερδοφόρα διαχείρισή τους συνεχίζει να είναι το βασικό διακύβευμα της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης των πόλεων. Αλλά η πολεοδομία τους αγνοεί, ή μάλλον τους εξορίζει από το λεξιλόγιό της. Οι πόλεις πλέον πλάσονται σαν άπειρες δυνατότητες κατανάλωσης! Και οι εργάτες (παρεμπιπτόντως) μπορούν και να βρίσκουν και καμιά δουλειά, να' ναι καλά οι καταναλωτές!

Αντίθετα λοιπόν με τη γλώσσα που μιλάνε οι συντελεστές του Re-think Athens και οι πολεοδόμοι σήμερα, η δομή και η λειτουργία μιας πόλης δεν αφορά μόνο τον ορισμό των περιοχών εμπορίου, αναψυχής, κατοικίας, των μεταξύ τους σχέσεων και κυκλοφοριακών ροών. Αλλά συνεχίζει να αφορά και να οργανώνει (είτε το λένε, είτε όχι) τους τρόπους που μετακινούνται μέσα στην πόλη, αλλά και το πλαίσιο μέσα στο οποίο εργάζονται και ζουν οι χιλιάδες εργάτες και εργάτριες, που την κάνουν να δουλεύει καπιταλιστικά. Να δουλεύει παράγοντας πλούτο για τα αφεντικά, αλλά και θέαμα, εμπορεύματα κι αναψυχή για τους επίσης χιλιάδες των καταναλωτών που «της δίνουν ζωή». Και που πολλοί απ' αυτούς είναι επίσης εργάτες, σε κάποιον από τους υποτομείς της δικτυακής-καταναλωτικής πόλης.

Και αυτά τουλάχιστον για όσο καιρό ακόμα η κρίση δεν ανατρέπει τελείως αυτές τις ισορροπίες. Μπορεί η δημόσια ρητορική της περιόδου της ευημερίας να εξόρισε την εργασία στο περιθώριο, μπορεί να την έκανε "δουλειά". Όμως η κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα της κρίσης ξαναέφερε τη λέξη ανεργία στο προσκήνιο. Και καθώς η κατανάλωση φθίνει όλο και περισσότερο λόγω κρίσης, οι υποσχέσεις για περισσότερη "απόλαυση της πόλης" μοιάζουν, μάλλον, ψυχοφάρμακο πολυτελείας. Μπορεί το ζήτημα της εργασίας να μην

μπαίνει (ακόμα) από τους από κάτω σαν ταξική αντιπαράθεση, το κράτος όμως οπλίζεται απέναντι σε όλα τα ενδεχόμενα δείχνοντας αλλού: φταίνε οι μετανάστες που μας παίρνουν τις δουλειές, που δεν υπάρχει ανάπτυξη στο κέντρο, που φεύγουν οι τουρίστες...

Στο κέντρο λοιπόν, (όπου οι μετανάστες υπάρχουν για να δουλεύουν, και μόνο, στις πιο υποτιμημένες δουλειές του «λευκού» και «μαύρου» καπιταλισμού) προ κρίσης και ενόψει των ολυμπιακών, κανείς δεν έδειχνε τους μετανάστες σαν το νούμερο ένα πρόβλημα και στο βαθμό που γίνεται τώρα. Από τη μία υπήρχαν "πολλά έργα να γίνουν" (και τα έργα χρειάζονται εργάτες) κι από την άλλη όλοι είχαν κάποια "δουλειά" και οι διαφορετικές εναλλακτικές κατανάλωσης ήταν το κατεξοχήν μέλημα των ντόπιων (και των εργατών).

Όμως στη φάση της κρίσης, που η διαχείριση των εργατών που περισσεύουν, αρχικά των μεταναστών, γίνεται καθαρά με όρους δημόσιας τάξης και μηδενικής ανοχής και το κέντρο της Αθήνας μετατρέπεται όλο και περισσότερο σε ένα μεγάλο στρατόπεδο -με τις καθημερινές εκκαθαρίσεις, τις επιχειρήσεις σκούπα, τη φυλάκιση για υγειονομικούς λόγους και τα φασιστικά πογκρόμ- το rethink παίζει ξεκάθαρα το ρόλο του αποπροσανατολισμού. (Τα είπε ο καμίνης, αν δεν αντιμετωπιστεί το μεταναστευτικό...) Όχι λοιπόν, το θέμα δεν είναι η αλλαγή στη διαχείριση της εργασίας με στρατοαστυνομικούς πλέον όρους, πακέτο με τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, τους φράχτες και τους στρατόμπατσους στον Έβρο, τις εικονικές εκτελέσεις και τις δολοφονίες στα σύνορα. Όχι. Το θέμα είναι ότι τους όποιους εναπομείναντες καταναλωτές, αθηναίους και μη, δεν τους "ψήνει" και αρκετά η φάση στο κέντρο, ή ότι δεν μπορούν να βιώσουν τα 3.000 χρόνια ιστορίας βολτάροντας από το ένα μουσείο στο άλλο κι από κει στην τριλογία, και ενδιάμεσα να πιουν κανα καφέ, να ψωνίσουν και τίποτα απολαμβάνοντας την πόλη.

Το ότι το rethink δεν κοιτάει το μεταναστευτικό και τους μετανάστες είναι παραπλανητικό. Η διαχείριση των μεταναστών (και κατ' επέκταση της εργασίας) είναι το κεντρικό ζήτημα του κέντρου. Αλλά η διαχείρισή τους όσο πιο μαφιόζικη και πιο βίαιη γίνεται, τόσο το ιδεολογικό οπλοστάσιο των αφεντικών, μέρος του οποίου είναι και το rethink και το κάθε rethink, πρέπει να ενεργοποιείται παράγοντας θολούρα και ελπίδες για ένα μέλλον όπου η βαρβαρότητα θα εξαφανίζεται κάτω από πεζοδρόμους, ποδηλατοδρόμους, τραπεζοκαθίσματα και σουβενίρ.

σημείο τρίτο: Περί κενού κέντρου, περί της καταλήψεώς του από "αλλότριες δυνάμεις", αλλά και δημοσίας τάξεως ο λόγος. Να πούμε κατ' αρχάς το προφανές. Το κέντρο δεν καταλήφθηκε από κανέναν. Με καμία αντιστροφή καμίας πραγματικότητας, δεν γίνεται ο αιχμάλωτος σε έναν πόλεμο να γίνει "εποικιστής" στη φυλακή όπου είναι κλεισμένος. Δεν μπορεί ο άμαχος να απειλεί αυτόν που τον σημαδεύει με το όπλο στο χέρι. Οι μετανάστες δεν έδιωξαν κανέναν. Οι έλληνες πολίτες εγκατέλειψαν το κέντρο της πόλης πηγαίνοντας στα προάστια, καταναλώνοντας στα mall, κυνηγώντας το όνειρο του νεοπλουτισμού.

Οι μετανάστες με την παρουσία τους τόσα χρόνια στις περιοχές του κέντρου, του ξανάδωσαν ζωή, έσωσαν την κοινωνικότητα του δρόμου και του δημόσιου χώρου, που οι έλληνες κάτοικοι πρώτα εγκατέλειψαν,

αυτοεγκλειόμενοι στα ιχ και τις μεζονέτες. Και τις εμπλούτισαν με τις κουλτούρες, τις γλώσσες και τα ήθη τους, σώζοντάς τες από την ερήμωση και την νέκρα που τους επιφύλασσαν οι προηγούμενοι. Αυτές τις περιοχές οι μετανάστες τις έκαναν δικές τους. Και αυτό που δεν τους συγχωρήθηκε είναι ότι, στην εξέγερση του Δεκέμβρη του '08, πέρασαν (και μάλιστα καταστροφικά) σε περιοχές που ήταν απαγορευμένες γι' αυτούς και επιτέθηκαν -δίπλα σε ντόπιους εξεγερμένους- στα σύμβολα της καταναλωτικής κοινωνίας, από την οποία ήταν αποκλεισμένοι.

Γι' αυτό έγιναν και ο πρώτος στόχος της αντι-εξέγερσης, που συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Άλλωστε, μπροστά σε αυτό το κίνδυνο πάντα οπλίζονταν τα αφεντικά, τον κίνδυνο της ανασύνθεσης του προλεταριάτου της μητρόπολης, της συμμαχίας δηλαδή ελλήνων και μεταναστών εργατών ενάντια στους στρατιωτικούς και δολοφονικούς μηχανισμούς της τάξης και της ασφάλειας. Και οπλίζονται και κανονικά (στρατοαστυνομία) και ιδεολογικά. Κι αν οι ντόπιοι έπρεπε να συντονιστούν και πάλι στον παλμό της εθνικής τους ταυτότητας, οι μετανάστες θα έπρεπε να εξαφανιστούν από το χάρτη, να γίνουν αόρατοι, εγκληματίες, επικίνδυνοι για τη δημόσια υγεία, να προστεθούν στα κενά.

σημείο τέταρτο: Στο Re-think Athens, ίσως με πιο εκλεπτυσμένο τρόπο από τα τηλεοπτικά παράθυρα, το θέμα «Αθηναϊκό κέντρο» πάει πακέτο με το έγκλημα, την απουσία του κράτους, το μεταναστευτικό και τα κυκλώματα ναρκωτικών σαν τα κατ' εξοχήν προβλήματα του. Θα προσπαθήσουμε να δείξουμε πως αυτό ισχύει, αλλά αντεστραμμένο! Ότι δηλαδή, η βίαιη διαχείριση των μεταναστών εργατών από το επίσημο κράτος και το οργανωμένο έγκλημα είναι το κατεξοχήν ζήτημα του κέντρου.

Όπως περιγράψαμε ήδη, το μεγαλύτερο κομμάτι του ντόπιου real estate κεφαλαίου, με τη μορφή μεγάλων συγχωνευμένων εταιρειών αλλά και μικρότερων, "εγκατέλειψε" το κέντρο της πόλης, αναζητώντας καλύτερες ευκαιρίες κερδοφορίας στα περίχωρα. Πάντα με τη συμμετοχή των τραπεζών, αλλά και μπόλικου ρευστού από την οικονομία του εγκλήματος, που έτσι ξεπλενόταν μέσω των φουσκωμένων προϋπολογισμών των μεγάλων έργων. Και με την ανοχή του κράτους, παραβλέποντας ρυθμιστικά σχέδια και νομικές δεσμεύσεις. Το κύκλωμα μεγάλη κατασκευαστική/ΥΠΕΧΩΔΕ/τράπεζα/μαφιόζος που ξεπλένει, δεν ακουγόταν ούφο στα αυτιά των περισσότερων κοντά στα '00. Αλλά προείχε το εθνικό συμφέρον...

Επίσης, είπαμε ότι ένα κομμάτι του κέντρου, αυτό πέριξ της Ομόνοιας, μεθοδικά και σχεδιασμένα παραδόθηκε στα κυκλώματα του οργανωμένου εγκλήματος. Ενόψει των ολυμπιακών, και της μεγάλης πελατείας που θα φέρει, εγκαταστάθηκαν στην Αθήνα, (μόλις λίγα τετράγωνα δίπλα στο προσεγγμένο, φανταχτερό και πανηγυρικό κέντρο της πόλης που θα φιλοξενήσει το event, βλ. Σύνταγμα), κυκλώματα διακίνησης ναρκωτικών και πορνείας, στην εξυπηρέτηση των λεγόμενων "τουριστών μεγάλων γεγονότων". Αυτό τελικά αποδείχθηκε ιδιαίτερα κερδοφόρο, όπως και κάτι ακόμα: η ενοίκιαση διαμερισμάτων, ακόμα και εγκαταλελειμμένων γραφείων σε μετανάστες με το κεφάλι. Πολύ επικερδής επένδυση! Δε χρειάζεται έξοδα συντήρησης και ανακατασκευής και όλα τα έσοδα είναι μαύρα! Και οι ενοικιαστές δεν είναι οικογένειες, αλλά εργάτες υπό καθεστώς απαγόρευσης. Ποιος ιδιοκτήτης

δεν θα το ζήλευε; Λέμε απλά, ότι όσοι λένε ότι το κέντρο (δείχνοντας προς την Ομόνοια) έχει μείνει οικονομικά αναξιοποίητο λένε ψέμματα! Αξιοποιήθηκε καπιταλιστικά, μέσω της "υποβάθμισης", με τον καλύτερο και πιο επικερδή τρόπο, πριν καν έρθει η "αναβάθμιση"!

Συνέβη και κάτι λογικό. Όσο το κέντρο άρχιζε όλο και περισσότερο να κατοικείται από μετανάστες και όσο η πίεση πάνω τους δεν τους άφηνε καθόλου "διεξόδους", τόσο η μικροπαραβατικότητα, του συλ μικροκλοπές και μικροεμπορία ναρκωτικών, γινόταν γι' αυτούς αναγκαστική λύση. Δεν είναι τίποτα περίεργο. Ούτε «απουσία του κράτους και της έννομης τάξης» σημαίνει, ούτε «εθνική απειλή». Συμβαίνει σε όλες τις πόλεις της πολιτισμένης Ευρώπης. Οι φτωχοί και αποκλεισμένοι την βγάζουν και με τέτοιους τρόπους. Για την Αθήνα, παλιά ήταν Έλληνες, τώρα κυρίως μετανάστες.

Το ότι οι μετανάστες όμως είναι εγκληματίες -τελεία- είναι ένα ιδεολόγημα που κυριαρχεί στο δημόσιο λόγο ήδη από τις αρχές του '90, για τους Αλβανούς. Η χρησιμότητά του ήταν να κρύβει το ότι ήταν φθηνοί εργάτες. Η εγκληματοποίηση των μεταναστών, που στη χειρότερη ασχολούνται με μικροεγκλήματα, ήταν και παραμένει βασική παράμετρος της διαχείρισης του κέντρου, και γενικά έγινε μέσω της μετατροπής τους σε «αιχμαλώτους», και άρα «υπαλλήλους της κατώτερης βαθμίδας», από το οργανωμένο έγκλημα. Αρχικά, αυτό έγινε μέσω της πρέζας (που η τιμή της έπεσε κατακόρυφα) και της πορνείας, αλλά και των κυκλωμάτων δουλεμπορίας. Η εγκληματοποίηση αυτή δεν είχε σκοπό μόνο την πειθάρχησή τους και τον εύκολο χειρισμό τους. Σκόπευε και στο να τους μετατρέψει σε απεχθή φιγούρα ακόμα και για τους πιο ευαίσθητους και να ενισχύσει το γενικό αίτημα για ασφάλεια.

Και εδώ κουμπώνουν τα διάφορα περιστατικά "ακραίας υποβάθμισης" του τύπου πλατεία θεάτρου, Μενάνδρου, Αγ. Παντελεήμονας κτλ. Μπορεί στη μικροκλίμακά τους, κάποια από αυτά τα ανήκουν στην κατηγορία «τεχνητή υποβάθμιση – επικερδής αναβάθμιση». Είναι μάλιστα ευρέως γνωστές, ακόμα και από τον καθεστωτικό τύπο, οι σχέσεις επιχειρηματιών του real estate με τις διάφορες μαφίες, είτε ξεπλένοντας οι δεύτερες μέσω των προϋπολογισμών των κατασκευών, είτε στέλνοντας οι πρώτοι πιάτσες πρέζας και πορνείας σε περιοχές που σκοπεύουν να αγοράσουν φθηνά. Αλλά το γενικό σχέδιο είναι κάπως διαφορετικό. Η τεχνητή και θεαματική υποβάθμιση δεν έχει σκοπό μόνο το χρηματικό όφελος από το «κενό γαιοπροσόδου» (rent gap). Πιο μακρόπνοο σχέδιό της είναι η κατασκευή του «προβλήματος» στη βάση προαποφασισμένων «λύσεων», που είναι κυρίαρχα το γιγάντωμα των μηχανισμών της ασφάλειας και της δημόσιας τάξης, και των νόμιμων (στρατοαστυνομία) και των παράνομων (προστασία, μαφίες, παρακρατικοί, τραμπούκοι και, διαχρονικά, οι φασίστες). Σημείο τομής όλων αυτών αποτελεί ο μαφιόζικος και φασιστικός έλεγχος της φθηνής εργασίας (μεταναστών και Ελλήνων).

Το Re-think Athens δεν κάνει λάθος. Τη στιγμή που κάποιοι βγάζουν πολλά λεφτά στο υποτιθέμενο κενό και αναξιοποίητο κέντρο, όταν ο πόλεμος ενάντια στους φτωχούς φτάνει στα όρια της εξόντωσης, όταν η στρατοαστυνομία επιστρέφει όχι σαν μέρος του προβλήματος, αλλά σαν την κύρια λύση, τότε το rethink, αντιστρέφοντας την πραγματικότητα, κάνει πολύ καλά τη δουλειά του στο ιδεολογικό κομμάτι που του αναλογεί. Αυτό ακριβώς είναι που του αναγνωρίστηκε. Η μισή πολιτική ηγεσία κουβαλήθηκε στην παρουσίασή του. Κι αυτή του τη συνεισφορά χειροκρότησε κι όχι τις σοφές αρχιτεκτονικές του λύσεις.

>> επίλογος

Με την εκδήλωση αυτή προσπαθήσαμε να ανοίξουμε τη συζήτηση για το Αθηναϊκό κέντρο από μία οπτική αντίθετη από αυτήν που κυριαρχεί στο δημόσιο λόγο. Από μια οπτική που βλέπει συμφέροντα και όχι ευκαιρίες, σχέσεις εξουσίας και όχι προβλήματα που γενικά απαιτούν μια λύση. Ουσιαστικά, την ταξική εκείνη οπτική που βλέπει τα αφεντικά σαν ζωνάρι στο λαιμό των προλετάρων αυτού του κόσμου (και ανάμεσά τους και αυτών που έχουν την "τύχη" να κατοικούν το κέντρο της Αθήνας τέτοιους καιρούς) και που εκθρεύεται κάθε ιδεολογία που προσπαθεί να αντιστρέψει αυτήν την πραγματικότητα.

Δεν είναι εύκολο. Κανείς δεν μπορεί να πει με απόλυτη σιγουριά τι είναι η πόλη, πώς δουλεύει και να περιγράψει με ακρίβεια τις σχέσεις που αναπτύσσονται στο εσωτερικό της. Και οι πολεοδόμοι ψεύδονται ασύστολα. Ένας μετανάστης γνωρίζει πολλά περισσότερα για την πόλη ακριβώς επειδή δεν διάβασε κανένα βιβλίο "ανεστραμμένης πραγματικότητας", αλλά περπάτησε τους δρόμους της και ένιωσε τη βία της στο πετσί του. Τη βία αυτής της πόλης που κάθε μέρα την γκρεμίζει και την ξαναχτίζει.

>> Αποφύγαμε να θίξουμε τους παράγοντες που εμπλέκονται στο rethink, τους διάφορους μικρούς και μεγάλους πολιτικάντηδες, τους τουρνικιώτηδες, τους πολύζους, τους καμίνηδες κτλ. Δεν γνωρίζουμε γιατί ανέλαβε το ίδρυμα Ωνάση την οργάνωση αυτού του τσίρκου. Όχι ότι δεν του αρμόζει βρε παιδί μου! Είμαστε πεπεισμένοι ότι η συμπαθέστατη αυτή τάξη των εφοπλιστών μια μέρα θα σώσει αυτόν τον άγιο τόπο. Κάποτε τον έκανε κράτος, από ένα μάτσο κωλοχώρια! Σε μία πεζοδρόμηση θα κολλήσει; Μάλλον όχι!

Τι σημασία έχει η πεζοδρόμηση της Πανεπιστημίου και η αναγόρευση του Ι.Χ. σαν μια από τις βασικές αιτίες της υποβάθμισης του κέντρου;

Από ποια άποψη το κέντρο θεωρείται έρημο και ποιοι είναι οι νέοι επιθυμητοί κάτοικοι που πρέπει να επιστρέψουν σ' αυτό;

Πώς μια πεζοδρόμηση μπορεί να φέρει, ως δια μαγείας, εμπορική ανάπτυξη σε καιρούς εντεινόμενης κρίσης και οικονομικής παρακμής;

Τι συνέπειες θα είχε για την πόλη και τους κατοίκους της, η μετατροπή του κέντρου σε τουριστικό θεματικό πάρκο;

εκδήλωση

για τον αρχιτεκτονικό διαγωνισμό

re-think
athens που αφορά στην
ανάπλαση της πανεπιστημίου

την ιδεολογική/συμβολική
σημασία του αθηναϊκού
κέντρου

Δευτέρα 25/06

οις 19:00

κάτω πολυτεχνείο, αίθριο αβέρωφ

Οι συντελεστές του rethink μιλούν για το κέντρο, «την πιο ζωντανή γειτονιά της πόλης, στο εμπορικό πρεϊ και στο βράδυ του ελεύθερου χρόνου», «με την υπερτοπική σημασία κεντρικότητας», «που αναφέρεται σε όλους τους κατοίκους».

Και ξέρουν ότι μιλούν για το ίδιο κέντρο, όπου η κρίση φέρνει σε πρώτο πλάνο την εξαθλίωση και τη φτώχεια, όπου άσπετοι εμφανίζονται συνεχώς, όπου τα πογκρόμ και η βαρβαρότητα γίνονται καθημερινότητα, όπου η στρατοαστυνομία διεξάγει ανεπίσημο πόλεμο ενάντια στους «παράνομους» μετανάστες.

Και ξέρουν πολύ καλά ότι μιλούν για ένα κέντρο πόλης ανομοιόμορφο, μπαταρισμένο, χωρίς ενιαία αστική ευρωπαϊκή κουλτούρα, το οποίο παράλληλα έχει ιδιαίτερη ιδεολογική και συμβολική σημασία.

Τέτοια, που οι εκάστοτε δημαγωγοί να μπορούν εστιάζοντας σ' αυτό και τα προβλήματά του, να ανασφύρονται στην επικράτεια με όρους εθνικού ζητήματος. Έτσι μπορούν μιλώντας για το «γκέιτο» του κέντρου να διεγείρουν το μεταναστευτικό. Ή μιλώντας για τα μαγαζιά της ερμού που δεν πουλάνε, να διεγείρουν την εθνική οικονομία.

Και πάνω απ' όλα, μιλώντας για την υποτιθέμενη ενιαία ταυτότητα του κέντρου, να χρίζουν παράλληλα μια ενιαία εθνική ταυτότητα της ελληνικής κοινωνίας. Τόσο ενιαία, όσο και αποπροσανατολιστική, ενάντια σε οποιαδήποτε προσπάθεια ανασύστασης της ταξικής συνείδησης και της ανταγωνιστικής δράσης.

αυτοδιαχειριζόμενο ★ στέκι αρχιτεκτονικής

η αφίσα της εκδήλωσης
κολλήθηκε σε 1700 αντίτυπα
στους τοίχους της αθήνας

αυτοδιαχειριζόμενο ★ στέκι αρχιτεκτονικής